

- Κουζέλης, Γ. (2006). *Φιλική κοινωνία ή κοινωνία των χρηστών; Γνώση, υποκειμενικότητα και πολιτισμός στον κόσμο των νέων τεχνολογιών*. Αθήνα: Κριτική.
- Κουζέλης, Γ., Πουρνάρη, Μ. & Τσελφές, Β. (2004). «Εισαγωγή». Στο Γ. Κουζέλης, Μ. Πουρνάρη & Β. Τσελφές (Επιμ.), *Γνώση χρήσης και νέες τεχνολογίες*. Αθήνα: νήσος.
- Μακρυνιώτη, Δ. (2014). *Μικροί μάγειρες στη μικρή οθόνη. Παίζοντας με τη γνώση, την απόλαυση και τον κοινωνικό έλεγχο*. Αθήνα: νήσος.
- Moran, S. & John-Steiner, V. (2003). «Creativity in the making: Vygotsky's contemporary contribution to the dialectic of creativity and development». Στο K. Stayer (Επιμ.), *Creativity and development*, σ. 61-90. New York: Oxford University Press.
- Polanyi, M. (1962). *Personal knowledge. Towards a post-critical philosophy*. London: Routledge.
- Ryle, G. (2009). *Collected papers, collected essays, 1929-1968*, τόμ. 2. London: Routledge.
- Σολομών, Ι. (1994). «Εκπαιδευτική δράση και κοινωνική ρύθμιση των υποκειμένων: γνώση, πειθαρχία και το πεδίο του σχολείου». Στο Ι. Σολομών & Γ. Κουζέλη (Επιμ.), *Πειθαρχία και γνώση*. Αθήνα: Ε.Μ.Ε.Α., νήσος.
- Τσελφές, Β. & Παρούση, Α. (2009). «Η εικονικότητα της εκπαιδευτικής πράξης και η περίπτωση της διδασκαλίας και μάθησης των Φυσικών Επιστημών στην υποχρεωτική εκπαίδευση», *Επιστημολογική Επετηρίδα ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 22: 1-27.
- Τσελφές, Β. & Παρούση, Α. (2012). «Διδακτικές - μαθησιακές πρακτικές διαχείρισης επιστημονικού περιεχομένου στη Γενική Εκπαίδευση», *Θέματα επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 5(1): 61-74.
- Vygotsky, L. (2004). «Imagination and creativity in childhood», *Russian and East Europe Psychology*, 42(1): 7-97.
- Warde, A. (1997). *Consumption, food and taste: culinary antinomies and commodity culture*. London: Sage.

Θωμάς Μαλούτας*

7.
ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ.
ΑΝΙΧΝΕΥΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΣΤΑ ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ 2001 ΚΑΙ 2011

*Εισαγωγή: η αναπαραγωγή των ανισοτήτων
μέσω της εκπαίδευσης και ο χώρος της πόλης*

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ αναπαράγονται με συστηματικό τρόπο, καθώς η κοινωνική καταγωγή των νέων ατόμων – διαφεύδοντας τις φιλελεύθερες επαγγελίες περί ισότητας ευκαιριών – εξακολουθεί να προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τη διαδρομή τους προς την κοινωνική θέση την οποία τελικώς καταλαμβάνουν. Η εκπαίδευση, στις δυτικές κοινωνίες τουλάχιστον, αποτελεί προνομιακό μηχανισμό και πεδίο μέσα στο οποίο άτομα διαφορετικής κοινωνικής καταγωγής διαμορφώνουν συστηματικά άνισες προϋποθέσεις για τις κατοπινές κοινωνικές διαδρομές τους (Moore, 2004).

Ο εκδημοκρατισμός της εκπαίδευσης στη σύγχρονη περίοδο επέτρεψε την πρόσβαση σε θέσεις απασχόλησης, αλλά και εξουσίας, που αποτελούσαν μέχρι τότε κληρονομικό προνόμιο. Ο εκδημοκρατισμός αυτός ήταν μια σταδιακή διαδικασία που επιμήκυνε τις εκπαιδευτικές διαδρομές, αύξησε το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς και τη συμμετοχή εκπροσώπων από

* Καθηγητής Χαροκόπειου Πανεπιστημίου

τις χαμηλότερες κοινωνικές κατηγορίες σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες (Moore, 2004). Έτσι, αυξήθηκε η κοινωνική κινητικότητα, αλλά η ανισότητα εξακολούθησε να αναπαράγεται συστηματικά, αφού η πρόσβαση στα διαρκώς υψηλότερα εκπαιδευτικά προσόντα που απαιτούν οι εκάστοτε επίζητες επαγγελματικές θέσεις παραμένει σταθερά άνιση (Duru-Bellat, 2006).

Η εκπαίδευση αποτελεί, ταυτόχρονα, μηχανισμό που νομιμοποιεί το κοινωνικά άνισο αποτέλεσμα το οποίο δημιουργεί, αποδίδοντας τα άνισα εκπαιδευτικά προσόντα στα άνισα προσωπικά χαρακτηριστικά των ατόμων και, κυρίως, στις άνισες ικανότητες και στην άνιση προσπάθεια που έχουν καταβάλει (Duru-Bellat, 2009· Dubet κ.ά., 2010).

Τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα διαχειρίζονται τη διαδικασία κοινωνικής επιλογής μέσω της εκπαίδευσης με διαφορετικό τρόπο. Το ενιαίο πρόγραμμα για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως στις περισσότερες σκανδιναβικές χώρες, είναι κατά τεκμήριο λιγότερο κοινωνικά διαχωριστικό από τα συστήματα χωρών όπως η Γερμανία και η Ολλανδία, που διαχωρίζουν σαφώς τις διαδρομές των μαθητών από την αρχή της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή όπως η Γαλλία, όπου ειδικές εκπαιδευτικές διαδρομές δίνουν πρόσβαση στις επαγγελματικές ελίτ μέσω των Μεγάλων Σχολών (Grandes Écoles) (Felouzis 2009). Τα εκπαιδευτικά συστήματα δεν διαφοροποιούνται μόνο ως προς το πρόγραμμα. Το μείγμα δημόσιας/ιδιωτικής εκπαίδευσης είναι εξίσου σημαντικό για την τροφοδότηση των κοινωνικών ανισοτήτων, ιδιαίτερα όπου η δεύτερη δεν συγχρηματοδοτείται από το δημόσιο – και συνεπώς δεν περιορίζεται στην τιμολογιακή της πολιτική που προσδιορίζει και την κοινωνική της φυσιογνωμία (Dronkers κ.ά., 2010). Εκεί όπου κυριαρχεί η δημόσια εκπαίδευση, τα υψηλά μεσαία στρώματα αναπτύσσουν πιο περίπλοκες στρατηγικές ώστε να προσφέρουν πλεονεκτικές συνθήκες στα παιδιά τους (Ball, 2003· Power κ.ά., 2003· van Zanten, 2001, 2009· Merle, 2012). Αυτές οι στρατηγικές ποικίλλουν κατά περίοδο, αλλά πάντοτε αποσκοπούν κυρίως στην πρόσβαση στα «σωστά» σχολεία (Reay κ.ά., 2011· Butler & Robson, 2003· Raveaud & van Zanten, 2007). Στις περιπτώσεις αυτές ο κοινωνικός διαχωρισμός στο σχολείο βασίζεται συχνά στον στεγαστικό διαχωρισμό με τον οποίο αμοιβαία τροφοδοτούνται.

Οι εκπαιδευτικές στρατηγικές των μεσαίων στρωμάτων ενισχύθηκαν από τις εκπαιδευτικές πολιτικές που έδωσαν έμφαση στην αύξηση επιλογών για τους γονείς (Oría κ.ά., 2007· Oberti, 2005), οι οποίες αναπτύχθηκαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες εκεί όπου κυριάρχησαν νεοφιλελεύθερες ιδέες και κατευθύνσεις πολιτικής. Οι πολιτικές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων (Power κ.ά., 2003· Seppänen, 2003· Bosetti, 2004· Denessen κ.ά., 2005· Riddell, 2005· Butler & van Zan-

ten, 2007· Dubet κ.ά., 2010· Dronkers κ.ά., 2010· Oberti κ.ά., 2012· Merle, 2012).

Η ένταση των εκπαιδευτικών στρατηγικών και οι επιπτώσεις τους στην κοινωνική ανισότητα σχετίζονται, προφανώς, και με την εξέλιξη της θέσης των μεσαίων στρωμάτων. Τα πράγματα έχουν αλλάξει σημαντικά από την εποχή που οι μεσαίες τάξεις (ιδιαίτερα με το υψηλό - μεσαίο κοινωνικό περιεχόμενο στο οποίο παραπέμπει ο όρος middle-class στην Αγγλία) αντιπροσώπευαν μια μικρή μειονότητα μέχρι σήμερα που στις δυτικές κοινωνίες τα μεσαία στρώματα διευρύνονται και διαφοροποιούνται εσωτερικά. Η μεταβαλλόμενη γεωμετρία των θέσεων απασχόλησης έχει αυξήσει τα προαπαιτούμενα της κοινωνικής κινητικότητας, καθώς και τις ελπίδες και τους φόβους επιτυχίας και αποτυχίας αντίστοιχα.

Η καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση και η οικονομική αναδιάρθρωση που επέφερε έχουν επιτείνει τις κοινωνικές ανισότητες. Στις κορυφαίες μητροπόλεις του δυτικού κόσμου, αυτή η επιδείνωση έχει πάρει τη μορφή κοινωνικής πόλωσης (Sassen, 1991) και η απόσταση μεταξύ των ανώτερων και των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων ως προς το εισόδημα έχει σημαντικά αυξηθεί (Hamnett, 2003). Η ανισότητα έχει ενισχυθεί σε μικρότερο βαθμό στις λιγότερο σημαντικές μητροπόλεις, όπου η πίεση της παγκοσμιοποίησης στις τοπικές αγορές εργασίας είναι, κατά κανόνα, μικρότερη. Σε κάθε περίπτωση, η κυριαρχία νεοφιλελεύθερων μοντέλων κοινωνικής ρύθμισης απελευθέρωσε τους μηχανισμούς της αγοράς και τις διαχωριστικές επιπτώσεις τους, τροφοδοτώντας τη διεύρυνση της ανισότητας, ενώ οι συνέπειες ήταν λιγότερες εκεί όπου υπήρξε αντίσταση στην αποδιάρθρωση των προνοιακών συστημάτων (Hamnett, 1996· Preteceille, 1995). Η ανάπτυξη εκπαιδευτικών στρατηγικών έγινε πιο επιτακτική μέσα σε συνθήκες αυξημένης κοινωνικής ανισότητας και ανταγωνισμού, ιδιαίτερα για τις κοινωνικές ομάδες που ήθελαν και μπορούσαν να εκμεταλλευτούν τις νέες ευκαιρίες ή να διατηρήσουν προνόμια μέσα στο νέο πλαίσιο ρευστότητας και αλλαγής.

Η εκπαίδευση έχει επί μακρόν αποτελέσει προνομιακό πεδίο επένδυσης για τις ελληνικές οικογένειες, επένδυση που συνυφάνθηκε με την αυξημένη κοινωνική κινητικότητα της μεταπολεμικής περιόδου. Πολλοί ερευνητές έχουν σκιαγραφήσει τον ρόλο της εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες (Λαμπίρη-Δημάκη, 1974· Τσουκαλάς, 1977· Φραγκουδάκη, 1985· Κάτσικας & Καβαδίας, 1994· Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, 1995· Κασωτάκης, 1996· Panayotopoulos, 2000· Σιάνου-Κύργιου, 2006· Sianou-Kyrgiou, 2008· Χατζηγιάνη & Βαλάση, 2009· Θάνος, 2010, 2012).

Σε προηγούμενες εργασίες έχω επικεντρώσει το ενδιαφέρον στον ρόλο που διαδραματίζει ο χώρος της πόλης (με την έννοια της περιοχής

κατοικίας) στην αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας μέσω της εκπαίδευσης. Τα δεδομένα της Απογραφής Πληθυσμού του 2001 επέτρεψαν να εντοπιστεί η σημαντική κοινωνικοχωρική διαφοροποίηση της εκπαιδευτικής επίδοσης (Μαλούτας, 2006). Πιο πρόσφατα, η επεξεργασία μιας μεγάλης βάσης δεδομένων με τα χαρακτηριστικά και τις επιδόσεις όσων συμμετείχαν στις πανελλήνιες εξετάσεις το 2004-2005 στην Αττική επέτρεψε τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ επίδοσης, σχολείου και περιόχης κατοικίας (Maloutas κ.ά., 2013). Η προσοχή εστιασθηκε στην αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και στεγαστικών στρατηγικών και σε μια σειρά σημαντικών παραμέτρων που διαμορφώνουν αυτήν την αλληλεπίδραση στην Αθήνα. Ο σημαντικός ρόλος της ιδιωτικής εκπαίδευσης, η χωροθέτηση των ιδιωτικών σχολείων και η πρόσβαση σε αυτά, όπως και οι ιδιαιτερότητες της αγοράς κατοικίας –ειδικότερα, το υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης και η χαμηλή στεγαστική κινητικότητα (Allen κ.ά., 2004)– αποτελούν ουσιώδεις παραμέτρους για την ερμηνεία της σύνδεσης μεταξύ των εκπαιδευτικών στρατηγικών, των στρατηγικών επιλογής τόπου διαμονής που αναπτύσσουν τα νοικοκυριά των μεσαίων και υψηλών στρωμάτων, καθώς και των συνεπειών τους στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων.

Στο κείμενο αυτό, η προσοχή επικεντρώνεται αποκλειστικά στα σχήματα αναπαραγωγής των ταξικών θέσεων για διαφορετικές κοινωνικές ομάδες στην Αθήνα. Αντικείμενο διερεύνησης αποτελούν η κοινωνική διαφοροποίηση του μήκους των εκπαιδευτικών διαδρομών, η συσχέτιση της επαγγελματικής κατηγορίας γονέων και παιδιών, ο ρόλος της περιοχής κατοικίας και η σημασία του φύλου και της εθνοτικής ταυτότητας.

Στόχος της διερεύνησης και μεθοδολογικές επιλογές

1. Στόχος

Στόχος της παρούσας διερεύνησης είναι η ανάδειξη των τάσεων κοινωνικής κινητικότητας στην Αθήνα του 2001-2011, δηλαδή σε ένα χρονικό διάστημα που αρχίζει όταν έχει πια κλείσει η μακρά εποχή έντονης κοινωνικής κινητικότητας της μεταπολεμικής περιόδου και τελειώνει όταν η τρέχουσα κρίση έχει γίνει πλέον αισθητή. Ως κοινωνική κινητικότητα εννοώ εδώ τη διαγενεακή κινητικότητα. Οι τάσεις της στην εν λόγω δεκαετία τεκμαίρονται από τη συσχέτιση της κοινωνικής θέσης των γονέων με εκείνη των παιδιών τους, όπως μπορούν να ανιχνευθούν στα δεδομένα των Απογραφών Πληθυσμού του 2001 και του 2011.

2. Μεθοδολογικές επιλογές

Για τη διερεύνηση της κοινωνικής κινητικότητας χρησιμοποιούνται, συνήθως, μεγάλες δειγματοληπτικές έρευνες, ώστε να είναι δυνατή η ανάλυση στο απαιτούμενο επίπεδο λεπτομέρειας όσον αφορά τη διαγενεακή μετάβαση μεταξύ επαγγελματικών κατηγοριών. Χρησιμοποιούνται, επίσης, έρευνες πεδίου με σταθερό δείγμα (panel), ώστε να ελέγχονται οι αλλαγές στις σχετικές τάσεις με την πάροδο του χρόνου. Οι έρευνες του Goldthorpe (1980) για την κοινωνική κινητικότητα στη Βρετανία είναι από τις πληρέστερες και χαρακτηριστικότερες του είδους.

Στο παρόν άρθρο επιχειρώ να εντοπίσω σχήματα κοινωνικής κινητικότητας χρησιμοποιώντας μια εναλλακτική προσέγγιση και αναλύοντας τα λεπτομερή απογραφικά δεδομένα (τα αναλυτικά δεδομένα των Απογραφών Πληθυσμού 2001 και 2011 – ΕΛΣΤΑΤ-ΕΚΚΕ 2015).

Η επιλογή αυτής της εναλλακτικής προσέγγισης στηρίζεται στη γνώστη διαπίστωση ότι στην Αθήνα –αλλά και στη Νότια Ευρώπη συνολικά– η διαγενεακή συγκατοίκηση, που παράγεται από τη συγκριτικά καθυστερημένη ανεξαρτητοποίηση των νέων από το γονεϊκό νοικοκυριό, δίνει τη δυνατότητα να εντοπισθούν σχήματα κινητικότητας από τη συσχέτιση των ιδιοτήτων (επαγγελματικών και άλλων) των μελών του νοικοκυριού σε συνάρτηση με τη θέση καθενός/μίας στην πυρηνική οικογένεια. Έτσι, ενώ σε χώρες όπου η ανεξαρτητοποίηση των νέων από το νοικοκυριό των γονέων τους γίνεται συνήθως πριν αποκτήσουν επαγγελματική ιδιότητα, στη Νότια Ευρώπη αυτό δεν συμβαίνει, κάτι που επιτρέπει τον εντοπισμό των σχημάτων κοινωνικής κινητικότητας μελετώντας τις σχέσεις των επαγγελματικών ιδιοτήτων διαφορετικών γενεών στο εσωτερικό των νοικοκυριών. Οι Απογραφές Πληθυσμού δεν είναι φτιαγμένες για να φωτίζουν ζητήματα διαγενεακής κινητικότητας, καθώς δεν υπάρχουν ερωτήσεις για τις ιδιότητες ανιόντων ή κατιόντων που δεν αποτελούν μέλη του νοικοκυριού. Η μακροχρόνια διαγενεακή συγκατοίκηση στη Νότια Ευρώπη προσφέρει εμμέσως αυτήν τη δυνατότητα διερεύνησης, υπό τον όρο βέβαια ότι όσοι παραμένουν στα νοικοκυριά των γονιών τους επί μακρό χρονικό διάστημα δεν διαφέρουν σημαντικά από τους υπόλοιπους της ίδιας ηλικιακής ομάδας, κάτι που θα δούμε στη συνέχεια.

Τα ερωτήματα που μπορεί να θέσει κανείς στο υλικό των Απογραφών Πληθυσμού δεν είναι, προφανώς, χωρίς περιορισμούς. Με δεδομένους τους περιορισμούς που θέτουν οι μεταβλητές οι οποίες περιέχονται στις Απογραφές, επέλεξα να εντοπίσω τα σχήματα και τις τάσεις κοινωνικής κινητικότητας μέσω των ακόλουθων διερευνήσεων:

1. Τον υπολογισμό του μήκους των εκπαιδευτικών διαδρομών για την ηλικιακή ομάδα 15-29 ετών (όσοι γεννήθηκαν μεταξύ 1972 και 1987 για την Απογραφή του 2001 και μεταξύ 1982 και 1997 για εκείνη του 2011) σε σχέση με την κοινωνική φυσιολογία του γονεϊκού νοικοκυριού. Με τον τρόπο αυτό προκύπτει μια πρώτη εικόνα ανισοτήτων όσον αφορά την κοινωνική κινητικότητα, με την έννοια ότι για διαφορετική κοινωνική φυσιολογία γονέων εμφανίζεται και διαφορετικό μήκος εκπαιδευτικών διαδρομών για τα παιδιά τους, κάτι που προδικάζει σε μεγάλο βαθμό και την κατάληψη, στη συνέχεια, διαφορετικών επαγγελματικών θέσεων.
2. Τη συσχέτιση της επαγγελματικής κατηγορίας όσων παραμένουν στο γονεϊκό νοικοκυριό και ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 22-34 ετών (όσοι γεννήθηκαν μεταξύ 1967 και 1980 για την Απογραφή του 2001 και μεταξύ 1977 και 1990 για εκείνη του 2011) με την κοινωνική φυσιολογία του γονεϊκού νοικοκυριού. Στην προκειμένη περίπτωση αντιστοιχούνται συγκεκριμένες επαγγελματικές θέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, δίνοντας άμεση εικόνα των σχημάτων και τάσεων κοινωνικής κινητικότητας.
3. Τον ρόλο της περιοχής κατοικίας στην κοινωνική κινητικότητα, ο οποίος εξετάζεται μέσω της σύγκρισης των σχημάτων και των τάσεων κινητικότητας που αφορούν την ίδια κοινωνική ομάδα σε περιοχές κατοικίας με διαφορετική κοινωνική φυσιολογία.

Συμπληρωματικά προς τη βασική παράμετρο της κοινωνικής θέσης, εξετάζεται και ο ρόλος του φύλου και της εθνοτικής ομάδας στη διαμόρφωση σχημάτων και τάσεων κοινωνικής κινητικότητας.

3. Μεθοδολογικά προβλήματα

Το σημαντικότερο μεθοδολογικό ζήτημα στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί ο τρόπος με τον οποίο ορίζεται η κοινωνική φυσιολογία του γονεϊκού νοικοκυριού. Το ερώτημα αν θα πρέπει να ληφθεί υπόψη μόνο το επάγγελμα του πατέρα ή ο συνδυασμός των επαγγελμάτων και των δύο γονέων δεν έχει προφανή απάντηση. Η πρώτη επιλογή είναι λιγότερο ακριβής, αλλά ευκολότερη στην υλοποίησή της. Με δεδομένο τον ανιχνευτικό χαρακτήρα της παρούσας διερεύνησης, επέλεξα την ευκολότερη λύση.

Ένα πρόσθετο ζήτημα, σε σχέση με το ίδιο θέμα, είναι το γεγονός ότι ενώ για το 2001 υπάρχει ορισμός «υπεύθυνου» για το νοικοκυριό (συνήθως ο μεγαλύτερος άνδρας παραγωγικής ηλικίας), για το 2011 δεν ορίζε-

ται ανάλογο άτομο, κάτι που δυσχεραίνει τη σύγκριση. Με δεδομένο, και πάλι, τον ανιχνευτικό χαρακτήρα της διερεύνησης αυτής, επιλέχθηκε για το 2011 άτομο που να προσιδιάζει στα χαρακτηριστικά του «υπεύθυνου» του νοικοκυριού για το 2001.

Πρόβλημα αποτελεί και η σύγκριση του γονεϊκού επαγγέλματος με εκείνο των παιδιών, ανεξαρτήτως ηλικίας. Στις μελέτες κοινωνικής κινητικότητας αναζητείται το επάγγελμα του γονέα σε μια συγκεκριμένη ηλικία του, ώστε να συγκριθεί με το επάγγελμα του παιδιού σε ανάλογη φάση. Τα δεδομένα των Απογραφών Πληθυσμού δεν επιτρέπουν αυτήν την αποσαφήνιση. Το αποτέλεσμα, συνεπώς, χαρακτηρίζεται από διάφορες αδυναμίες, όπως η υποτίμηση της επαγγελματικής θέσης παιδιών που σταδιοδρομούν σε επαγγέλματα με αργή και σταδιακή ανέλιξη ή, για τον ίδιο λόγο, η υποτίμηση ή υπερτίμηση της θέσης του γονέα. Ένας τρόπος μετριασμού των σχετικών αδυναμιών θα ήταν ο περιορισμός των ηλικιακών ορίων και για τον γονέα, κάτι που δεν θεωρήθηκε ωστόσο απαραίτητο για την παρούσα διερεύνηση.

Η ομάδα των νέων που μένουν με τους γονείς τους ως ομάδα στόχος της έρευνας

1. Νέοι που διαμένουν σε γονεϊκό νοικοκυριό

Η αυξανόμενη δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας για τους νέους ανθρώπους και η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων έχουν οδηγήσει στην αύξηση του ποσοστού εκείνου για το οποίο η ανεξαρτητοποίηση από το γονεϊκό νοικοκυριό καθυστερεί όλο και περισσότερο. Σύμφωνα με έρευνα της EUROFOUND, για τους νέους 18-29 ετών στην Ευρώπη, το ποσοστό συγκατοίκησης με τους γονείς έφτασε το 48% το 2011 από 44% το 2007. Η Ελλάδα βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο με 46% και 37% αντίστοιχα, ενώ η Ιταλία και ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (Ουγγαρία, Σλοβενία, Λιθουανία) σημειώνουν αρκετά υψηλότερα ποσοστά και με έντονο ρυθμό αύξησης (<http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/mar/24/young-adults-still-living-with-parents-europe-country-breakdown>). Η αυξητική τάση αφορά και χώρες που παραδοσιακά είχαν περιορισμένα ποσοστά, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου το ποσοστό συγκατοίκησης με τους γονείς για τα παιδιά 20-34 ετών αυξήθηκε από 21% το 1996 σε 26% το 2013 (<http://www.bbc.com/news/uk-25827061>). Ανάλογη τάση εμφανίζεται και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι σκανδιναβικές χώρες με τα πληρέστερα

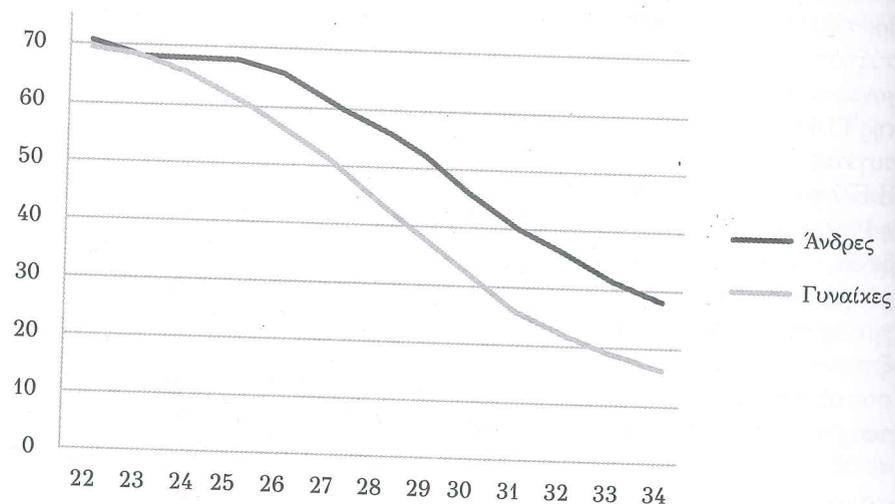
κράτη πρόνοιας εμφανίζουν και τα χαμηλότερα ποσοστά διαγενεακής συγκατοίκησης.

Σύμφωνα με τα δεδομένων των δύο τελευταίων Απογραφών Πληθυσμού, το ποσοστό συγκατοίκησης νέων 22-34 ετών στην Αθήνα αυξήθηκε από 35,4% το 2001 σε 39,3% το 2011. Η αύξηση μοιάζει να αφορά κυρίως όσους νέους δεν εργάζονται, αλλά το ποσοστό των νέων εργαζομένων που συγκατοικούν με τους γονείς τους καλύπτει περισσότερους από το 1/3 τους.

Πίνακας 7.1
Ποσοστό νέων 22-34 ετών σε γονεϊκά νοικοκυριά
ως προς την κύρια ασχολία τους στην Αθήνα

	2001	2011
Εργαζόμενοι	36,0	36,6
Άνεργοι	44,5	48,9
Μαθητές/Σπουδαστές	68,0	70,9
Άλλο	13,6	17,7
Σύνολο	35,4	39,3

Γράφημα 7.1
Ποσοστό νέων Ελλήνων και Ελληνίδων σε γονεϊκά νοικοκυριά
στην Αθήνα 2011

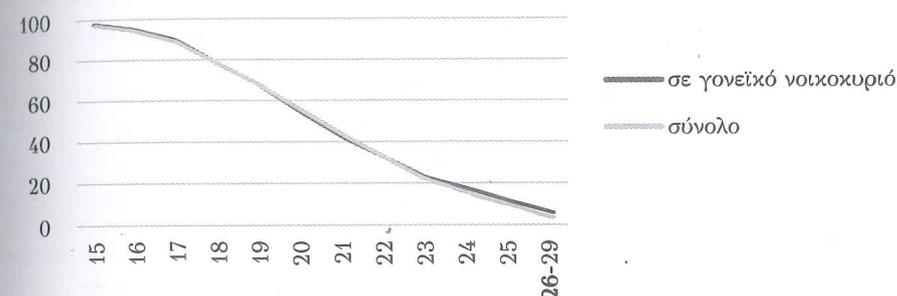


Η συγκατοίκηση με τους γονείς αφορά περισσότερο τους άνδρες (43,6%) από τις γυναίκες (34,9%), κάτι που παρατηρείται και διεθνώς. Παράλληλα, αφορά πολύ περισσότερο τους γηγενείς Έλληνες (44,1%) από τους μετανάστες (17,3%), στους οποίους συμπεριλάβαμε εκείνους που προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη (πλην χωρών Ευροζώνης), τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Ινδική Χερσόνησο.

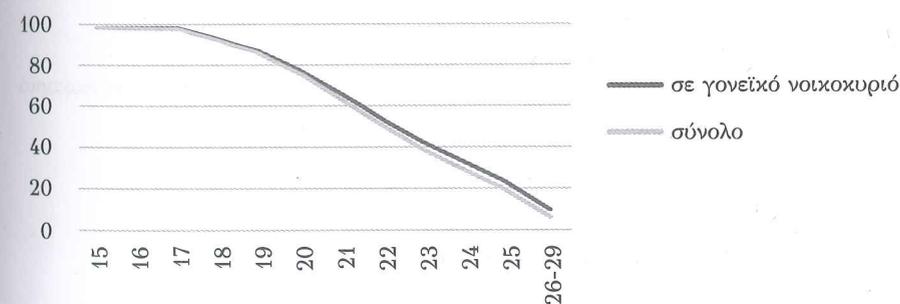
2. Πόσο αντιπροσωπευτικοί είναι οι νέοι που διαμένουν σε γονεϊκό νοικοκυριό;

Για να αξιολογήσουμε την αντιπροσωπευτικότητα των νέων που μένουν με τους γονείς τους, σε σχέση με το σύνολο των νέων της ηλικίας τους, συγκρίνουμε μια σειρά χαρακτηριστικών των δύο αυτών ομάδων.

Γράφημα 7.2
Ποσοστό νέων Ελλήνων 15-29 ετών με ιδιότητα μαθητή/φοιτητή
στην Αθήνα 2001

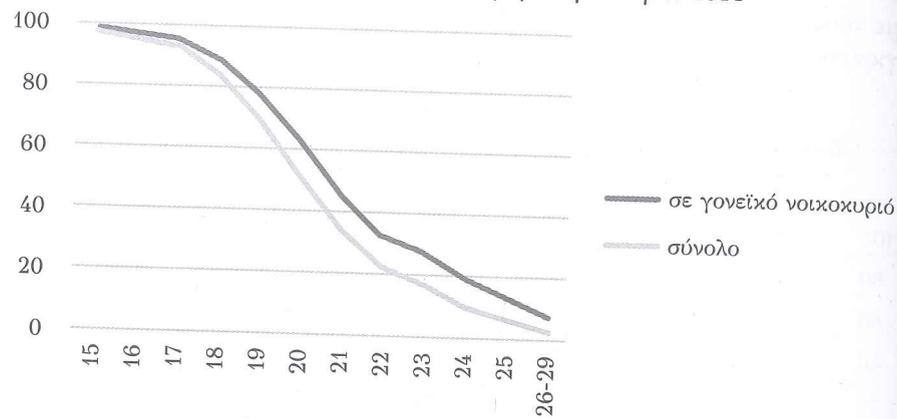


Γράφημα 7.3
Ποσοστό νέων Ελλήνων 15-29 ετών με ιδιότητα μαθητή/φοιτητή
στην Αθήνα 2011

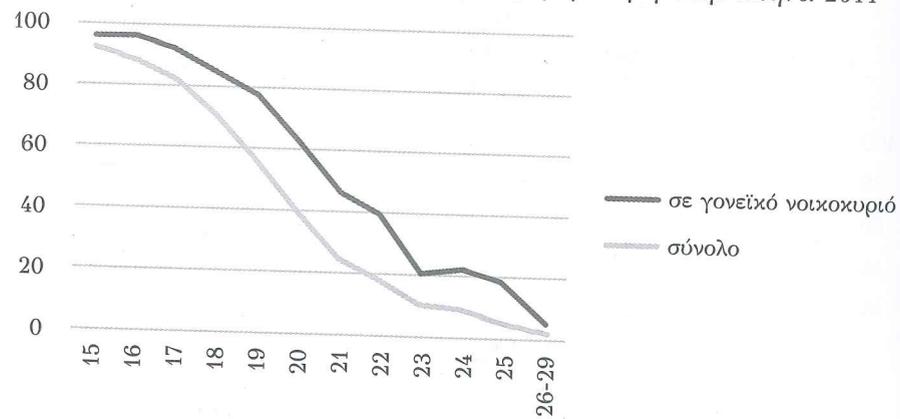


Οι γηγενείς Έλληνες 15-29 ετών που μένουν στο νοικοκυριό των γονιών τους εμφανίζουν σχεδόν ίδιο μήκος εκπαιδευτικής διαδρομής με το σύνολο των νέων της ηλικίας τους. Μεταξύ 2001 και 2011 εμφανίζεται απλώς μια πολύ ελαφρά επιμήκυνση των διαδρομών αυτών για τους πρώτους. Δεν συμβαίνει το ίδιο, ωστόσο, για τους νέους μετανάστες, οι οποίοι εμφανίζουν σημαντικά μεγαλύτερες εκπαιδευτικές διαδρομές όταν ζουν μαζί με τους γονείς τους. Η σημαντική αυτή διαφορά πρέπει να οφείλεται στις διαφορετικές συνθήκες μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς μεταναστών.

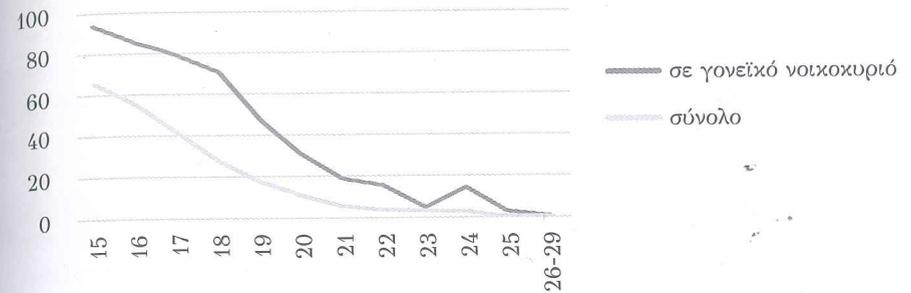
Γράφημα 7.4
Ποσοστό νέων 15-29 ετών από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με ιδιότητα μαθητή/φοιτητή στην Αθήνα 2011



Γράφημα 7.5
Ποσοστό νέων 15-29 ετών από χώρες της Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής με ιδιότητα μαθητή/φοιτητή στην Αθήνα 2011

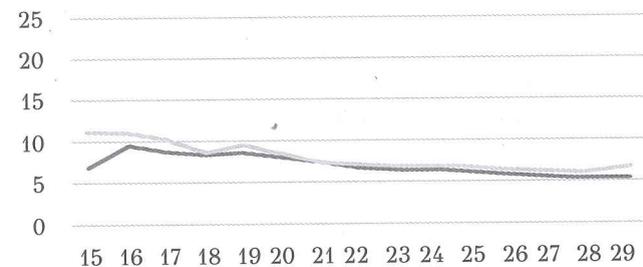


Γράφημα 7.6
Ποσοστό νέων 15-29 ετών από χώρες της Ινδικής Χερσονήσου με ιδιότητα μαθητή/φοιτητή στην Αθήνα 2011

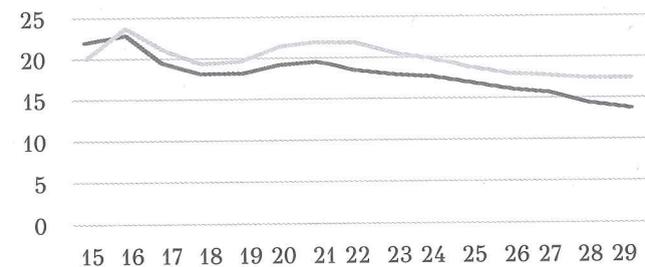


Όσον αφορά την ανεργία, οι νέοι 15-29 ετών που έμεναν στο νοικοκυριό των γονιών τους δεν διαφοροποιούνταν σημαντικά από το σύνολο το 2001, ενώ το 2011 η ανεργία μοιάζει να γίνεται λόγος παραμονής στη γονεϊκή κατοικία.

Γράφημα 7.7
Ποσοστό νέων ανέργων 15-29 ετών στην Αθήνα 2001

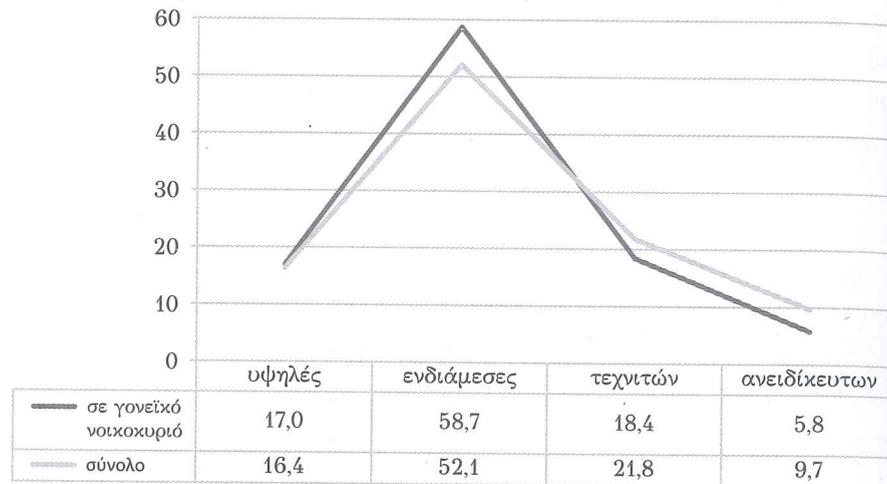


Γράφημα 7.8
Ποσοστό νέων ανέργων 15-29 ετών στην Αθήνα 2011

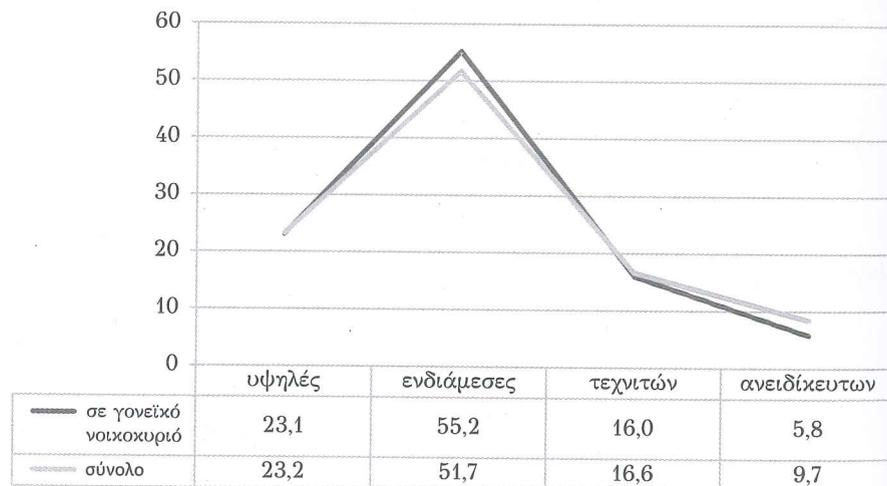


Με την αύξηση της ανεργίας μεταξύ 2001 και 2011 αυξήθηκε και το ποσοστό των νέων ανέργων που μένουν μαζί με τους γονείς τους.

Γράφημα 7.9
Ποσοστό νέων 22-34 ετών ανά επαγγελματική κατηγορία στην Αθήνα 2001



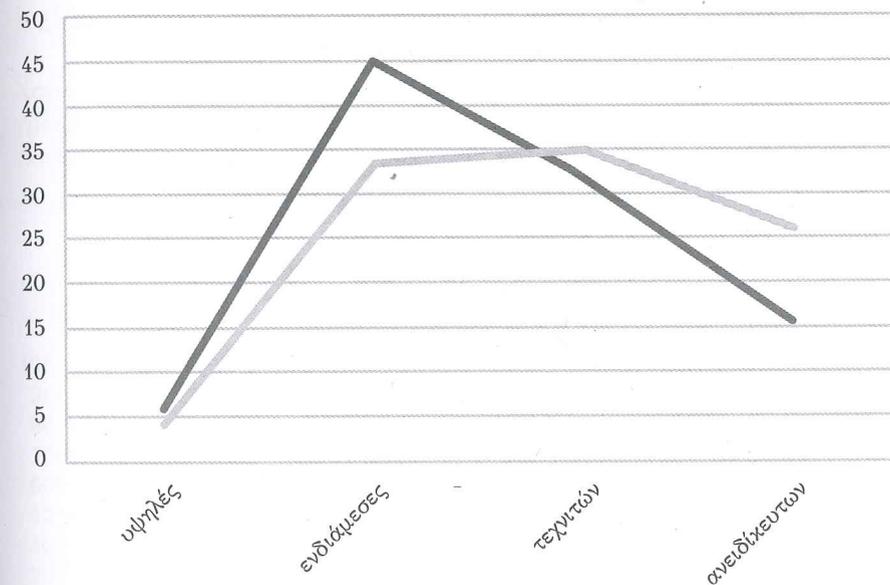
Γράφημα 7.10
Ποσοστό νέων 22-34 ετών ανά επαγγελματική κατηγορία στην Αθήνα 2011



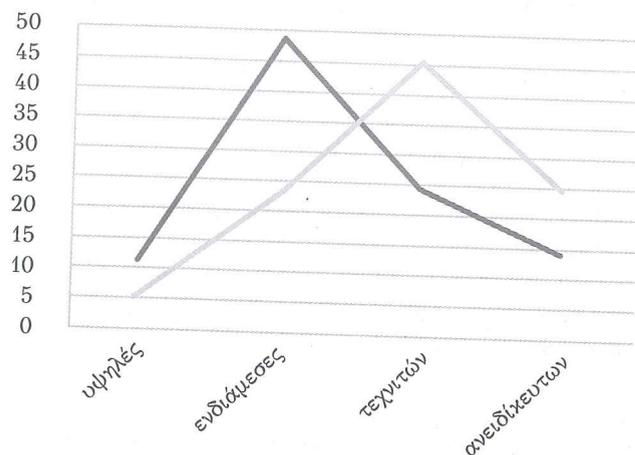
Οι νέοι που μένουν με τους γονείς τους δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται ως προς το σύνολο των νέων της ίδιας ηλικίας και όσον αφορά τις επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες ανήκουν. Βάσει μιας αδρής κατάταξης σε υψηλές επαγγελματικές κατηγορίες, ενδιάμεσες, κατηγορίες τεχνιτών και ανειδίκευτων εργατών, η κατανομή σε αυτές εκείνων που μένουν με τους γονείς τους και του συνόλου είναι παραπλήσιες. Το 2011 μάλιστα οι διαφορές μεταξύ των δύο μειώνονται ακόμη περισσότερο.

Για τους νέους μετανάστες τα πράγματα είναι σχετικά διαφορετικά. Για εκείνους που προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, οι επαγγελματικές θέσεις όσων μένουν με τους γονείς είναι σημαντικά υψηλότερες εκείνων του συνόλου, ενώ για όσους προέρχονται από την Ινδική Χερσόνησο οι θέσεις αυτές είναι εξίσου χαμηλές και στις δύο περιπτώσεις, επιβεβαιώνοντας την κοινωνική ιεραρχία των εθνοτικών ομάδων (Kandyliis κ.ά., 2012).

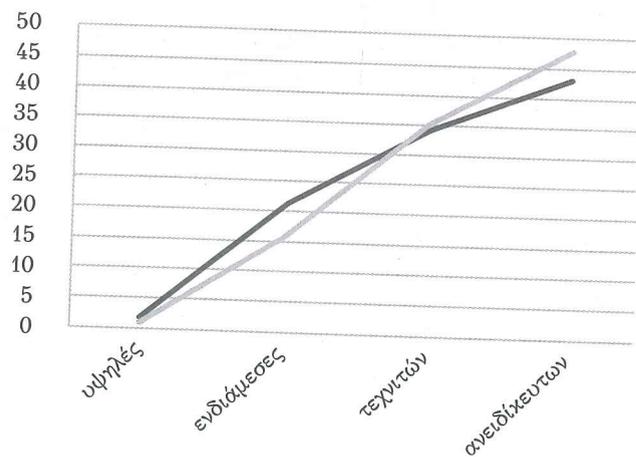
Γράφημα 7.11
Ποσοστό νέων 22-34 ετών από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ανά επαγγελματική κατηγορία στην Αθήνα 2011



Γράφημα 7.12
Ποσοστό νέων 22-34 ετών από χώρες της Βόρειας Αφρικής
και Μέσης Ανατολής ανά επαγγελματική κατηγορία στην Αθήνα 2011



Γράφημα 7.13
Ποσοστό νέων 22-34 ετών από χώρες της Ινδικής Χερσονήσου
ανά επαγγελματική κατηγορία στην Αθήνα 2011



Συνοψίζοντας τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι περισσότεροι από το 1/3 της ηλικιακής κατηγορίας 22-34 ζουν σε γονεϊκά νοικοκυριά και ότι μεταξύ 2001 και 2011 το ποσοστό τους αυξήθηκε περισσότερο από 10%.

Επίσης, διαπιστώσαμε ότι οι νέοι/ες που ζουν σε γονεϊκά νοικοκυριά παρουσιάζουν σχεδόν ίδια χαρακτηριστικά με τη συνολική ηλικιακή τους κατηγορία ως προς το μήκος των εκπαιδευτικών διαδρομών τους και την κατανομή τους σε ευρείες επαγγελματικές κατηγορίες. Η ομοιότητα αυτή είναι σχεδόν πλήρης για τους γηγενείς Έλληνες, ενώ για τους νέους μετανάστες ή γόνους μεταναστών υπάρχουν σημαντικές διαφορές τόσο ως προς τη διάρκεια των εκπαιδευτικών διαδρομών, όσο και ως προς την κατάταξη σε επαγγελματικές κατηγορίες.

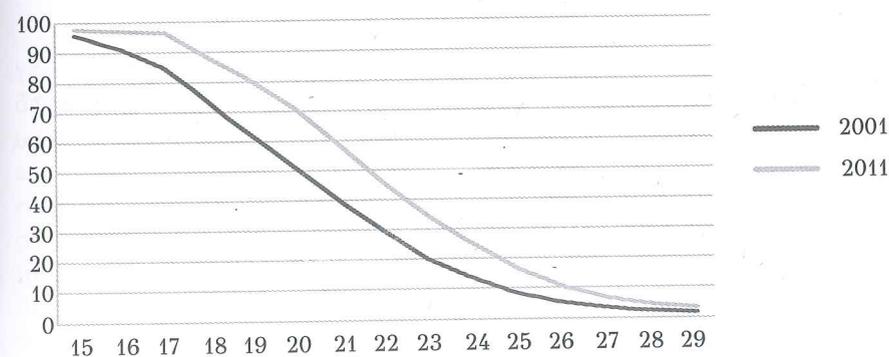
Σύμφωνα με τα παραπάνω, θεωρήσαμε ότι η διερεύνηση των τάσεων και σχημάτων κοινωνικής κινητικότητας βάσει των ευρημάτων που αφορούν τους νέους οι οποίοι συνοικούν με τους γονείς τους είναι μια απολύτως θεμιτή μεθοδολογική επιλογή, με την επισήμανση ότι, όσον αφορά τον μεταναστευτικό πληθυσμό, η εξαγωγή συμπερασμάτων για τον συνολικό πληθυσμό είναι λιγότερο αξιόπιστη.

Γενικές τάσεις παραμέτρων που σχετίζονται με την κοινωνική κινητικότητα κατά τη δεκαετία του 2000

1. Εκπαίδευση

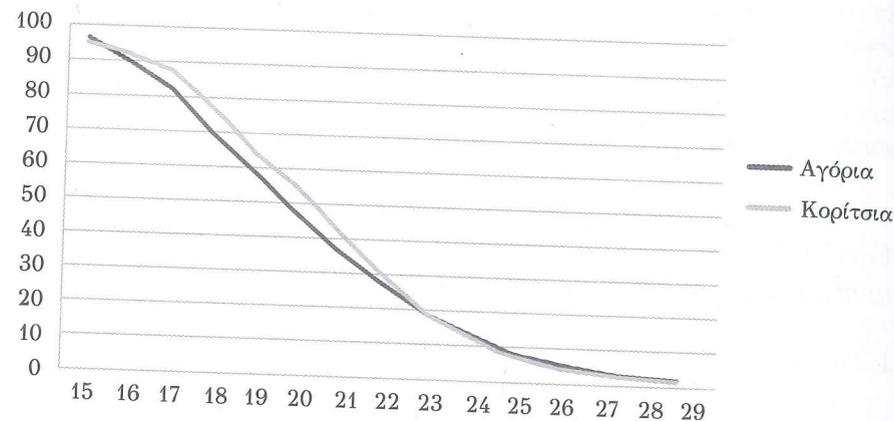
Χαρακτηριστικό της δεκαετίας του 2000, όπως προκύπτει από τις Απογραφές Πληθυσμού του 2001 και του 2011, είναι η σαφής επιμήκυνση των εκπαιδευτικών διαδρομών.

Γράφημα 7.14
Ποσοστό νέων 15-29 ετών με την ιδιότητα μαθητή/φοιτητή στην Αθήνα 2011

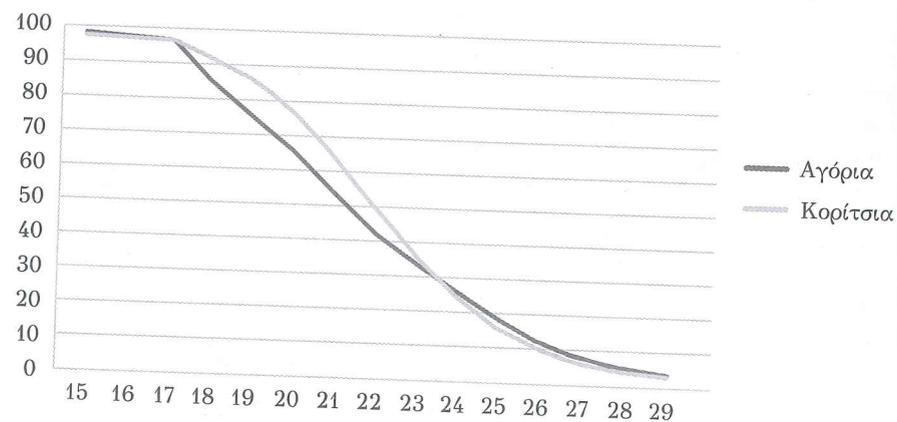


Η διαμόρφωση της καμπύλης για το 2011 σε σχέση με το 2001 δείχνει ότι η 12ετής εκπαίδευση τείνει να γίνει κεκτημένο για το σύνολο σχεδόν των νέων έως 18 ετών, ενώ αυξάνεται σημαντικά και το ποσοστό εκείνων που η ηλικία τους αντιστοιχεί σε σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευτικές διαδρομές αναμφισβήτητα επιμηκύνονται.

Γράφημα 7.15
Ποσοστό νέων (15-29) με την ιδιότητα του μαθητή/φοιτητή στην Αθήνα ανάλογα με το φύλο (2001)



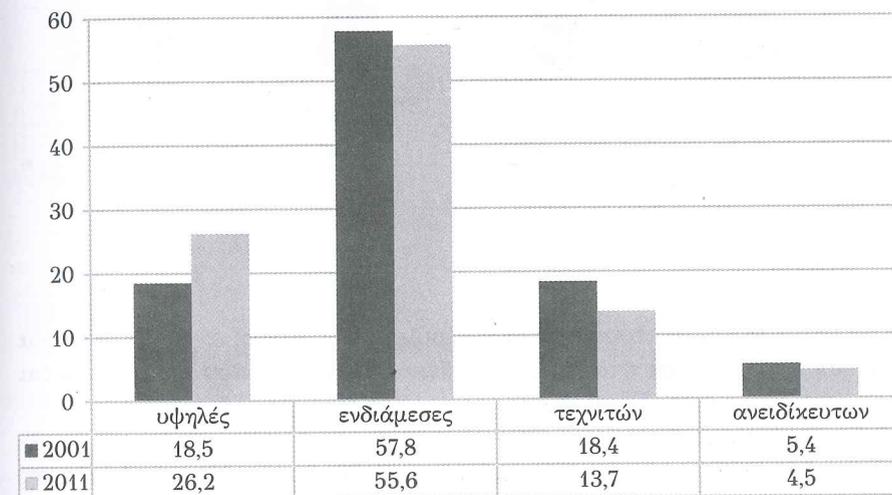
Γράφημα 7.16
Ποσοστό νέων (15-29) με την ιδιότητα του μαθητή/φοιτητή στην Αθήνα ανάλογα με το φύλο (2011)



Οι εξελίξεις αυτές αφορούν τόσο τους νέους άνδρες όσο και τις νέες γυναίκες, με την έννοια ότι η επιμήκυνση των εκπαιδευτικών διαδρομών αφορά και τους δύο. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι το προβάδισμα που είχαν ήδη οι γυναίκες στη διάρκεια των εκπαιδευτικών διαδρομών το 2001 διευρύνεται το 2011.

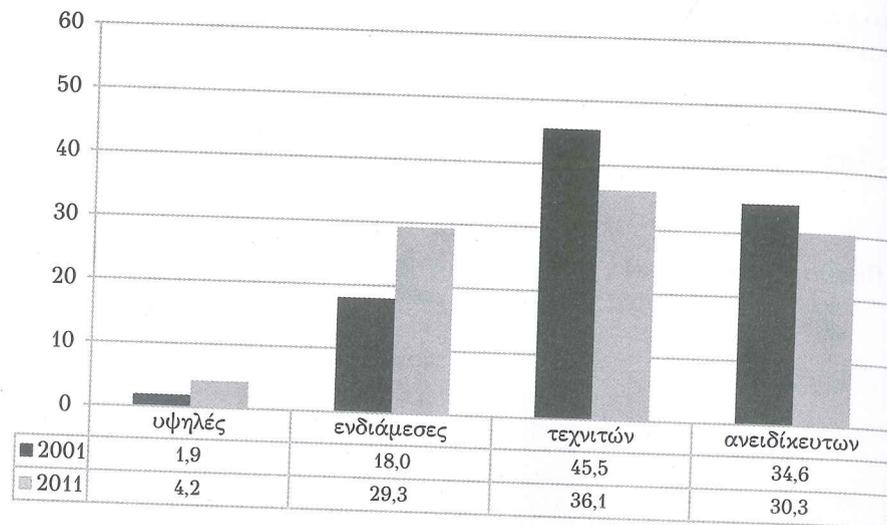
2. Κατηγορίες επαγγέλματος

Γράφημα 7.17
Ποσοστό νέων (22-34) γηγενών Ελλήνων ανά ευρεία επαγγελματική κατηγορία στην Αθήνα ανάλογα με το φύλο



Η κατανομή των νέων Ελλήνων 22-34 ετών σε τέσσερις ευρείες επαγγελματικές κατηγορίες στην αρχή και στο τέλος της δεκαετίας του 2000 δείχνει ότι αυξάνεται μόνο το ποσοστό εκείνων που εντάσσονται στις υψηλές θέσεις και μειώνεται των υπολοίπων, ιδιαίτερα δε εκείνων που εξασκούν ειδικευμένες χειρωνακτικές εργασίες. Για τους νέους μετανάστες ή γόνους μεταναστών, αυξάνεται το ποσοστό εκείνων που εντάσσονται στις ενδιάμεσες και τις υψηλές κατηγορίες, ενώ μειώνεται το ποσοστό όσων εντάσσονται στις υπόλοιπες. Συνολικά, τα δεδομένα της δεκαετίας δείχνουν αύξηση στο άνω άκρο της κλίμακας και μείωση στο υπόλοιπο φάσμα των επαγγελματικών θέσεων.

Γράφημα 7.18
Ποσοστό νέων (22-34) μεταναστών ανά ευρεία επαγγελματική
κατηγορία στην Αθήνα ανάλογα με το φύλο



3. Ανεργία

Η τελευταία παράμετρος που εξετάζουμε εδώ είναι η ανεργία, η οποία αυξήθηκε σημαντικά στο τέλος της δεκαετίας, κάτι που καταγράφεται και στις Απογραφές Πληθυσμού.

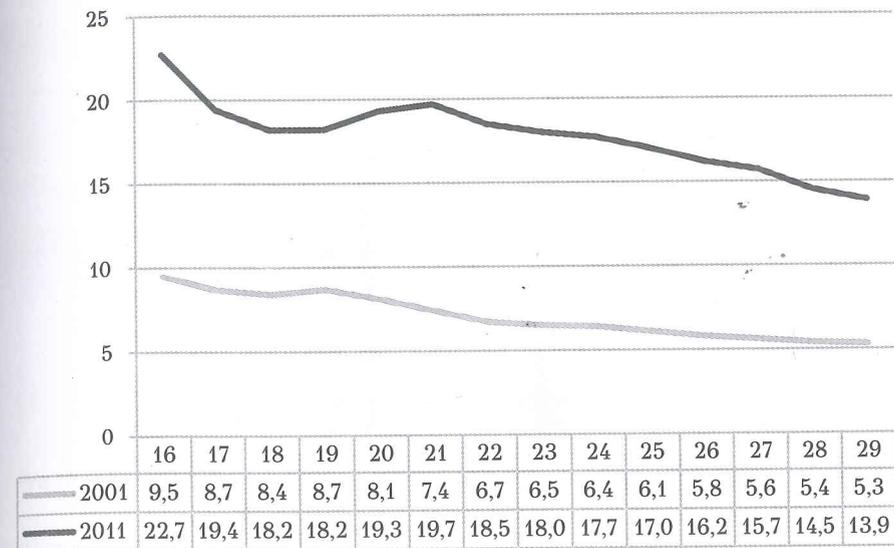
Στην αρχή της δεκαετίας, η ανεργία ήταν πολύ χαμηλότερη και εμφάνιζε σημαντική διαφορά σε βάρος των νέων γυναικών. Με την άνοδο της συνολικής ανεργίας στο τέλος της δεκαετίας, η διαφορά ανάλογα με το φύλο μοιάζει να εξαφανίζεται, τουλάχιστον για τις νεαρές ηλικίες.

Οι γενικές τάσεις που παρουσιάζουν οι παράμετροι που εξετάσαμε κατά τη δεκαετία του 2000 συνοψίζονται ως εξής:

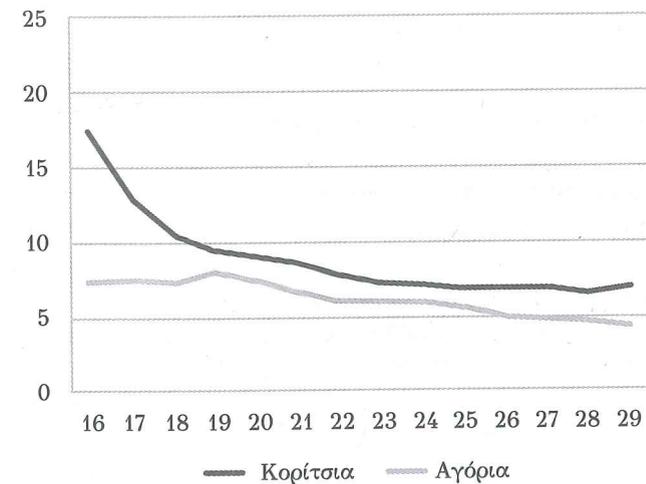
- Οι εκπαιδευτικές διαδρομές μοιάζουν να επιμηκύνονται συνολικά και η 12ετής εκπαίδευση δείχνει να αφορά πλέον σχεδόν όλους.
- Στις επαγγελματικές κατηγορίες αυξάνεται το ποσοστό των υψηλότερων κατηγοριών (ISCO08¹ 1 και 2) και μειώνεται εκείνο των υπολοίπων, και ειδικά των εργατικών (ISCO08 7, 8 και 9).

1. International Standard Classification of Occupations του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (ILO). Η τελευταία αναθεώρηση είναι του 2008.

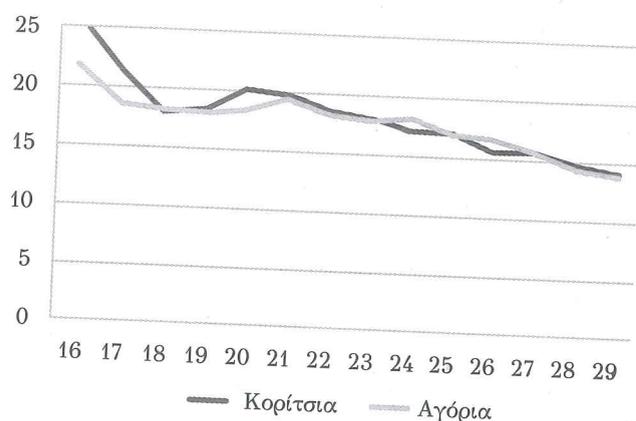
Γράφημα 7.19
Ανεργία ανά ηλικία στην Αθήνα



Γράφημα 7.20
Ανεργία ανά ηλικία και φύλο στην Αθήνα 2001



Γράφημα 7.21
Ανεργία ανά ηλικία και φύλο στην Αθήνα 2011



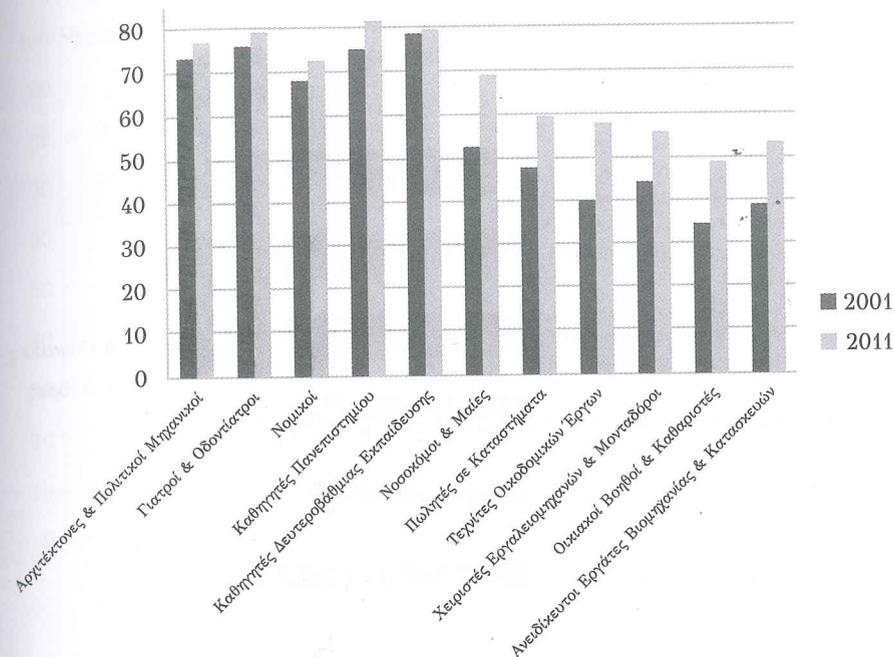
- Στις επαγγελματικές κατηγορίες εξακολουθούν να κυριαρχούν οι ενδιάμεσες (ISCO08 3, 4 και 5).
- Η κατανομή του γηγενούς και του μεταναστευτικού πληθυσμού στις επαγγελματικές κατηγορίες είναι πολύ διαφορετική, με τον δεύτερο να συγκεντρώνεται στις χαμηλότερες κατηγορίες.
- Η γυναικεία απασχόληση συγκεντρώνεται στις ενδιάμεσες και υψηλές επαγγελματικές κατηγορίες.
- Η ανεργία αυξήθηκε σημαντικά μέσα στη δεκαετία του 2000 και, παράλληλα με την αύξηση αυτή, μειώθηκαν οι διαφορές ανάλογα με το φύλο για τους νέους.

Αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων

1. Κοινωνική διαφοροποίηση του μήκους των εκπαιδευτικών διαδρομών

Ο πρώτος τρόπος που επιλέξαμε να υπολογίσουμε την αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας είναι ο υπολογισμός της μέσης διάρκειας των εκπαιδευτικών διαδρομών που αντιστοιχούν σε νοικοκυριά των οποίων οι επικεφαλής ανήκουν σε διαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες. Σε συνθήκες ισότητας ευκαιριών, οι διαφορές μεταξύ των κατηγοριών αυτών θα έπρεπε να είναι μικρές και τυχαίες, κάτι που δεν συμβαίνει στην πραγματικότητα.

Γράφημα 7.22
Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση, ανάλογα με την επαγγελματική κατηγορία του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού τους στην Αθήνα



Οι επαγγελματικές κατηγορίες που επιλέξαμε χρειάστηκε να είναι αρκετά λεπτομερείς, καθώς οι ευρείες κατηγορίες μεταβλήθηκαν μεταξύ 2001 και 2011 λόγω της μετάβασης από το πρότυπο ISCO88 στο ISCO08. Η επιλογή λεπτομερών κατηγοριών ήταν επιβεβλημένη ώστε η σύγκριση μεταξύ των δύο χρονικών σημείων να είναι αξιόπιστη.

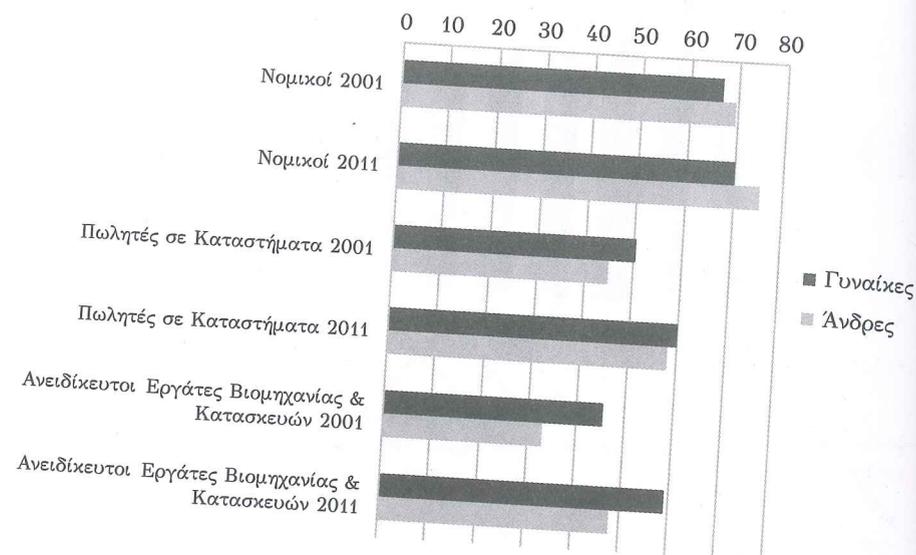
Η πρώτη διαπίστωση είναι ότι, όπως αναμενόταν, οι διαδρομές στην εκπαίδευση των νέων που προέρχονται από υψηλότερες επαγγελματικές ομάδες είναι κατά κανόνα μεγαλύτερες εκείνων που προέρχονται από ενδιάμεσες ή χαμηλές.

Η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι κατά τη δεκαετία του 2000 το μήκος των εκπαιδευτικών διαδρομών αυξήθηκε για το σύνολο των νέων – ανεξάρτητα δηλαδή από το κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο προέρχονται.

Η τρίτη διαπίστωση είναι ότι η αύξηση του μήκους των εκπαιδευτικών διαδρομών ήταν σημαντικά μεγαλύτερη για τους νέους που προέρχονται από ενδιάμεσες και χαμηλές επαγγελματικές κατηγορίες. Αυτό αποτελεί

μια ένδειξη γεφύρωσης των κοινωνικών ανισοτήτων, η οποία ωστόσο δεν αρκεί από μόνη της για να την επιβεβαιώσει.

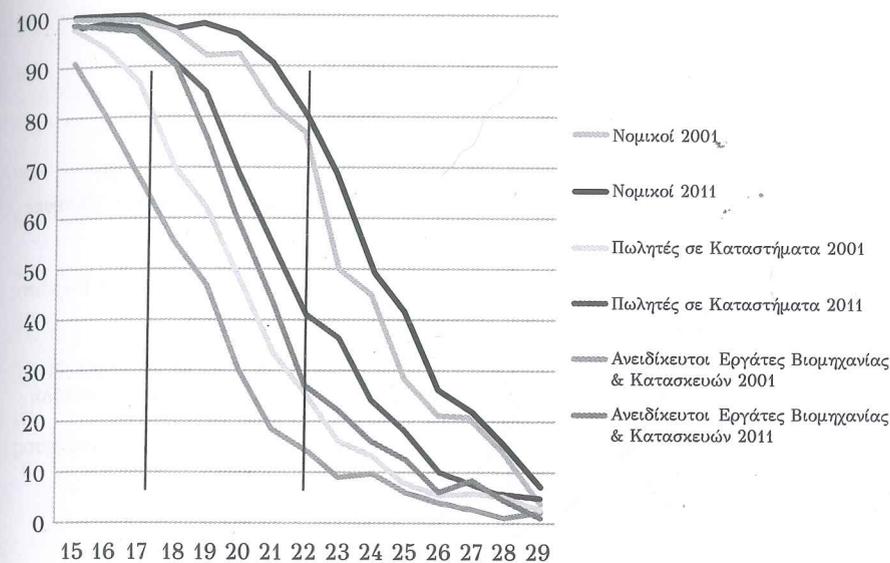
Γράφημα 7.23
Ποσοστό ατόμων 15-29 ετών στην εκπαίδευση, ανάλογα με την επαγγελματική κατηγορία και το φύλο του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού στην Αθήνα



Όσον αφορά το φύλο, η διάρκεια εκπαίδευσης εμφανίζεται μεγαλύτερη για τους άνδρες όταν προέρχονται από υψηλές επαγγελματικές κατηγορίες (με ενδεικτική κατηγορία τους νομικούς) κάτι που αντιστρέφεται για τις ενδιάμεσες και χαμηλές επαγγελματικές κατηγορίες (με ενδεικτικές κατηγορίες τους πωλητές σε καταστήματα και τους ανειδίκευτους εργάτες βιομηχανίας και κατασκευών αντίστοιχα).

Οι εκπαιδευτικές διαδρομές επιμηκύνονται για όλους τους νέους που προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικοεπαγγελματικά περιβάλλοντα. Οι διαφορές, ωστόσο, παραμένουν και η φαλίδα κλείνει πολύ περισσότερο στο τέλος της δευτεροβάθμιας, ενώ παραμένει σημαντική στις ηλικίες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Έτσι, η σημαντική σύγκλιση των ενδιάμεσων και χαμηλών επαγγελματικών κατηγοριών με τις υψηλές αφορά κυρίως την ολοκλήρωση της 12ετούς εκπαίδευσης (διαφορά 5 περίπου ποσοστιαίων μονάδων στην ηλικία των 17 ετών), ενώ στην ηλικία ολοκλήρωσης 4ετών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η διαφορά παραμένει σημαντική (40-50 ποσοστιαίες μονάδες).

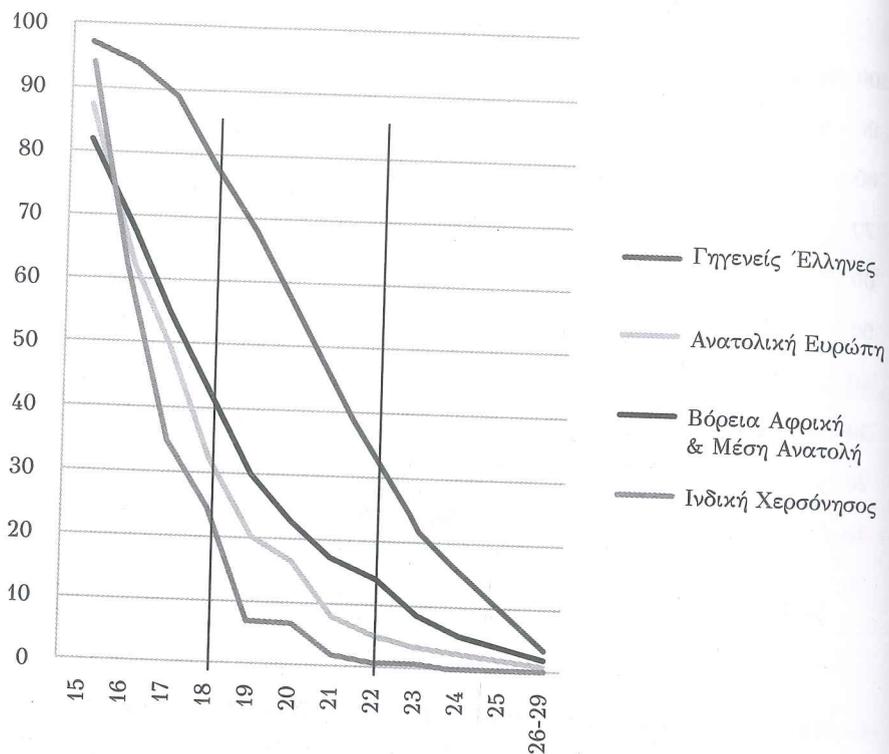
Γράφημα 7.24
Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά ηλικία και ανά επαγγελματική κατηγορία του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού στην Αθήνα



Μεγαλύτερες είναι και οι εκπαιδευτικές διαδρομές, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, του «υπεύθυνου» ή του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού. Οι τρεις μεγάλες ομάδες υπηκοοτήτων που επιλέξαμε ως ενδεικτικές των διαφορών που υπάρχουν στον μεταναστευτικό πληθυσμό (χώρες Ανατολικής Ευρώπης, χώρες Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής, και χώρες της Ινδικής Χερσονήσου) δείχνουν ότι για τις δύο πρώτες ομάδες υπάρχει σημαντική σύγκλιση με τους γηγενείς Έλληνες όσον αφορά το μήκος των εκπαιδευτικών διαδρομών – κάτι που αντανακλά και τη σχετικά επιτυχή ένταξη της δεύτερης γενιάς στην εκπαίδευση. Για την τρίτη ομάδα, η επιμήκυνση των εκπαιδευτικών διαδρομών ήταν πολύ μικρότερη και η απόσταση από τους γηγενείς Έλληνες αυξήθηκε αντί να μειωθεί.

Η σύγκλιση μεταξύ γηγενών Ελλήνων και βασικών μεταναστευτικών ομάδων όσον αφορά το μήκος των διαδρομών εκπαίδευσης των παιδιών τους έχει σχέση κυρίως –όπως και η κοινωνική σύγκλιση που είδαμε προηγουμένως– με τη διαδρομή μέσα στη 12ετή εκπαίδευση και λιγότερο με τη συνέχεια στη μεταδευτεροβάθμια ή/και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

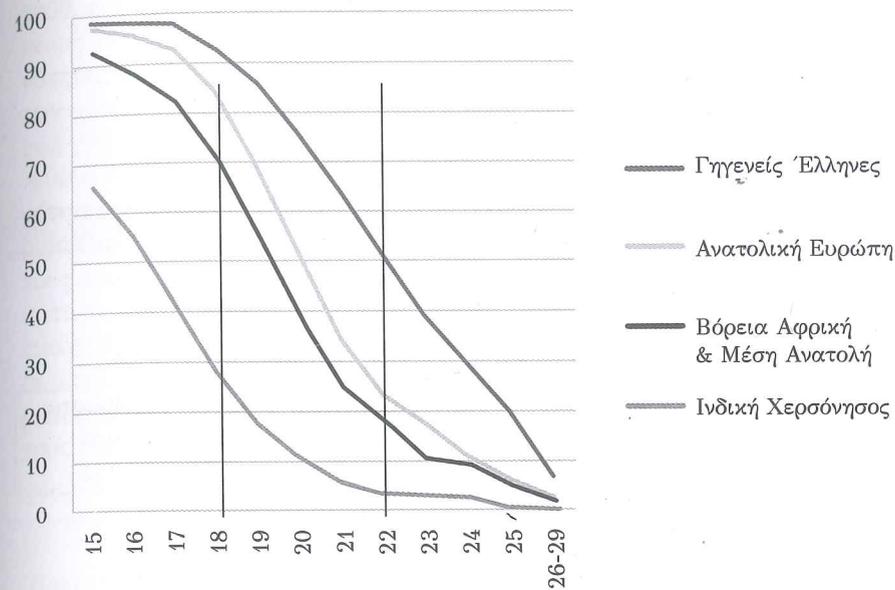
Γράφημα 7.25
Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά υπηκοότητα του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού στην Αθήνα 2001



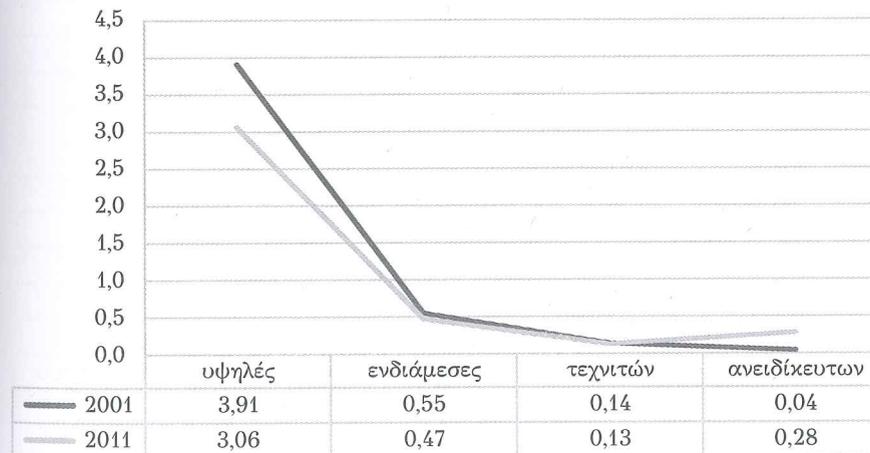
Κοινωνική διαφοροποίηση στην αναπαραγωγή των επαγγελματιών κατηγοριών

Τα διαγράμματα που ακολουθούν δείχνουν τις πιθανότητες των νέων, οι οποίοι προέρχονται από τρεις ενδεικτικές επαγγελματικές κατηγορίες από το σύνολο του ιεραρχικού φάσματος (νομικοί, πωλητές σε καταστήματα, ανειδίκευτοι εργάτες βιομηχανίας και κατασκευών), να έχουν πρόσβαση σε κάποια από τις τέσσερις ομάδες ευρέων επαγγελματιών κατηγοριών. Οι τιμές στα διαγράμματα είναι υποπολλαπλάσια ή πολλαπλάσια της μονάδας που αποτελεί τις μέσες πιθανότητες κάθε νέου/ας να γίνει μέλος της κάθε επαγγελματικής κατηγορίας που αναφέρεται, ανεξαρτήτως κοινωνικής προέλευσης.

Γράφημα 7.26
Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά υπηκοότητα του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού στην Αθήνα 2011

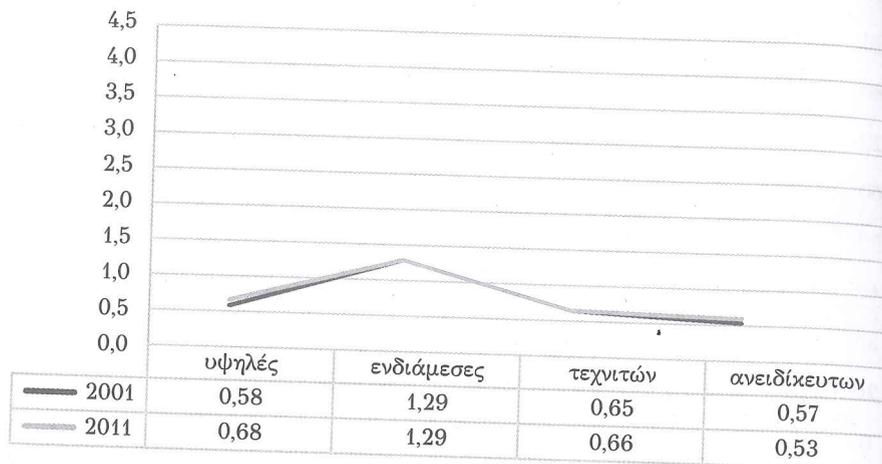


Γράφημα 7.27
Πιθανότητες νέων 22-34 ετών, από νοικοκυριό με πρόσωπο αναφοράς νομικό, να έχουν πρόσβαση σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών (μέσες πιθανότητες = 1)



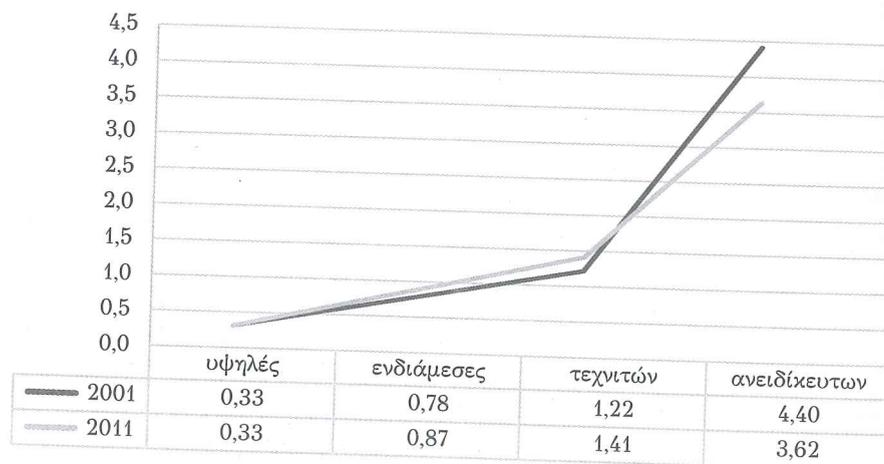
Γράφημα 7.28

Πιθανότητες νέων 22-34 ετών, από νοικοκυριό με πρόσωπο αναφοράς πωλητή σε κατάσταση, να έχουν πρόσβαση σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών (μέσες πιθανότητες = 1)



Γράφημα 7.29

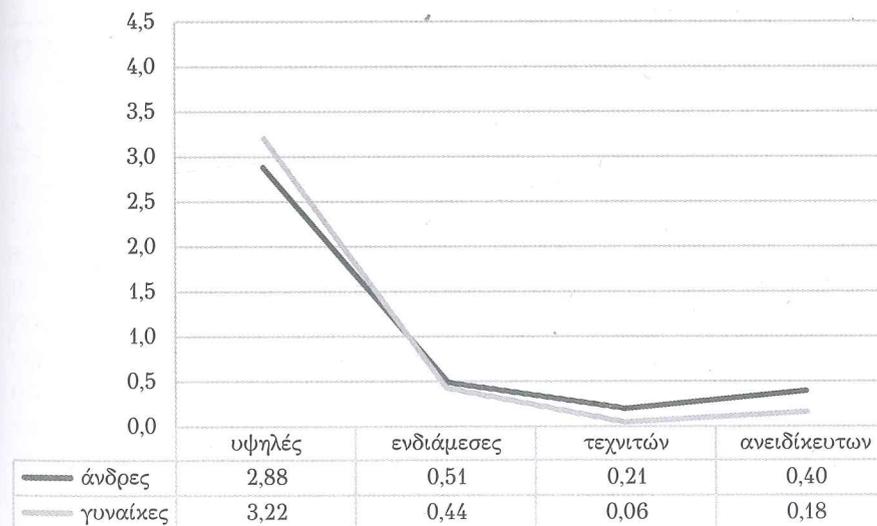
Πιθανότητες νέων 22-34 ετών, από νοικοκυριό με πρόσωπο αναφοράς ανειδίκευτο εργατή στη βιομηχανία ή στις κατασκευές, να έχουν πρόσβαση σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών (μέσες πιθανότητες = 1)



Αυτό που προκύπτει από τα τρία προηγούμενα διαγράμματα είναι ότι οι ανισότητες στην πρόσβαση στις υψηλότερες και χαμηλότερες επαγγελματικές θέσεις παραμένουν πολύ μεγάλες και στο τέλος της δεκαετίας του 2000, παρά την ελαφρά τους μείωση σε σχέση με το 2001. Έτσι, για τους νέους που προέρχονται από οικογενειακό περιβάλλον νομικών, οι πιθανότητες να εξασκήσουν επάγγελμα που εντάσσεται στην ευρεία ομάδα των υψηλών επαγγελματιών κατηγοριών είναι 3πλάσιες του μέσου όρου, ενώ για όσους προέρχονται από την ευρεία ομάδα των ανειδίκευτων, οι πιθανότητες είναι τρεις φορές μικρότερες από τον μέσο όρο. Οι πιθανότητες είναι αντίστροφες όταν οι νέοι προέρχονται από οικογενειακό περιβάλλον ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία ή στις κατασκευές. Για τους νέους που προέρχονται από οικογενειακό περιβάλλον πωλητών σε κατάσταση, οι πιθανότητες πρόσβασης στις διάφορες ευρείες ομάδες επαγγελματιών παρουσιάζουν σημαντικά μικρότερες διακυμάνσεις, αλλά οι μεγαλύτερες πιθανότητες συγκεντρώνονται στην εξάσκηση επαγγέλματος που εντάσσεται στα ενδιάμεσα, όπως και εκείνο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

Γράφημα 7.30

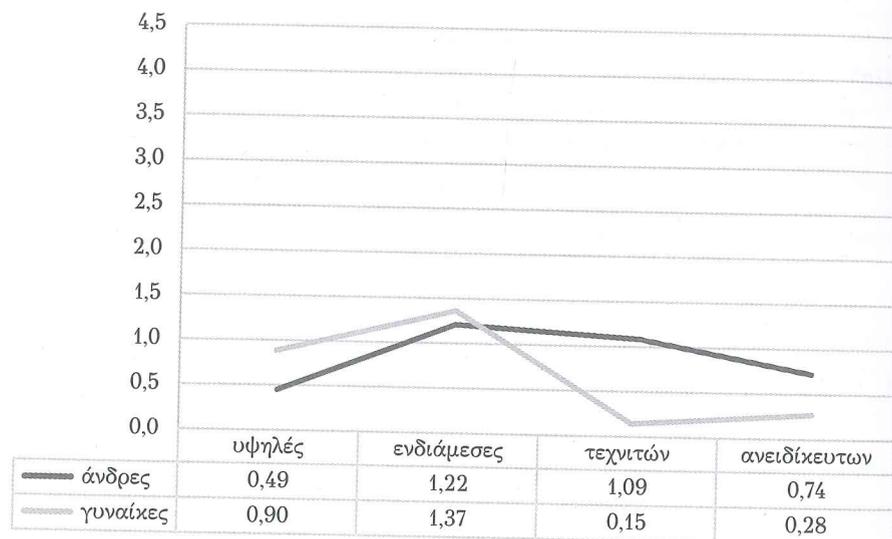
Πιθανότητες νέων 22-34 ετών από νοικοκυριό με πρόσωπο αναφοράς νομικό να έχουν πρόσβαση σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών ανάλογα με το φύλο (μέσες πιθανότητες = 1)



Το φύλο διαφοροποιεί τις πιθανότητες κοινωνικής κινητικότητας, με τις γυναίκες να παρουσιάζουν περισσότερες πιθανότητες για μια ανοδικότερη επαγγελματική πορεία από τους άνδρες, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους προέλευση. Ωστόσο, οι πιθανότητες για τις γυναίκες να ασκήσουν επάγγελμα που εντάσσεται στις υψηλές κατηγορίες ή να μην ασκήσουν επάγγελμα που δεν απαιτεί ειδίκευση είναι μόνο λίγο μεγαλύτερες των ανδρών όταν και οι δύο προέρχονται από περιβάλλον υψηλών επαγγελματικών κατηγοριών, όπως τα νομικά επαγγέλματα. Η διαφορά διευρύνεται σημαντικά υπέρ των γυναικών όταν η κοινωνική προέλευση των νέων είναι χαμηλότερη και αφορά ενδιάμεσες ή χαμηλότερες επαγγελματικές κατηγορίες γονέων. Και η διαφορά είναι σημαντικότερη όσον αφορά την αποφυγή επαγγελματιών τεχνιτών και ανειδίκευτων εργατών, τα οποία είναι, ούτως ή άλλως, ανδροκρατούμενα.

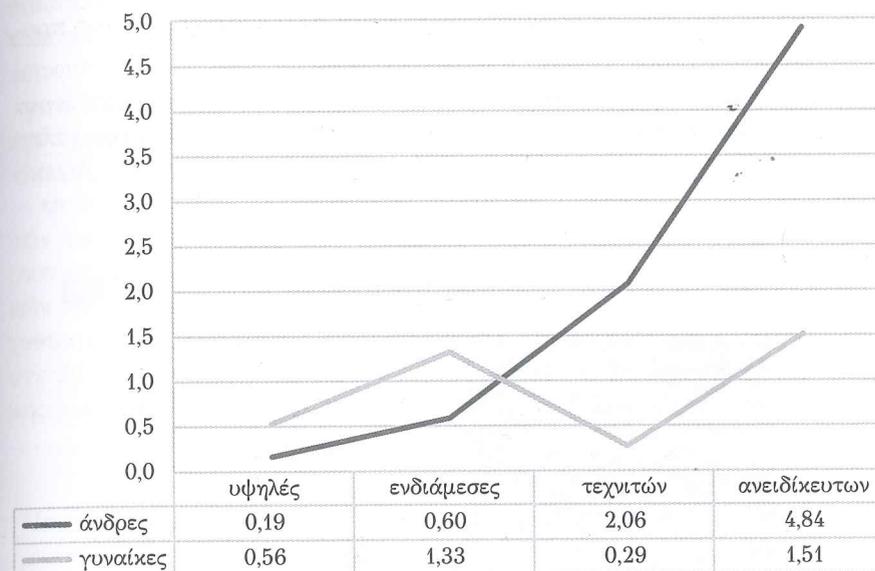
Γράφημα 7.31

Πιθανότητες νέων 22-34 ετών από νοικοκυριό με πρόσωπο αναφοράς πωλητή σε κατάσταση να έχουν πρόσβαση σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών ανάλογα με το φύλο (μέσες πιθανότητες = 1)



Γράφημα 7.32

Πιθανότητες νέων 22-34 ετών από νοικοκυριό με πρόσωπο αναφοράς ανειδίκευτο εργάτη στη βιομηχανία ή στις κατασκευές να έχουν πρόσβαση σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών ανάλογα με το φύλο (μέσες πιθανότητες = 1)



Ο ρόλος του χώρου στην αναπαραγωγή των ανισοτήτων

1. Επίδραση της γειτονιάς και μήκος εκπαιδευτικών διαδρομών

Η συζήτηση, όσον αφορά τον ρόλο του χώρου στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων, είναι μεγάλη και σύνθετη. Το γεγονός ότι οι νέοι που μεγαλώνουν στο Ψυχικό ή στην Εκάλη έχουν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες από εκείνους/ες που μεγαλώνουν στο Πέραμα ή στο Ζεφύρι να διανύσουν μεγαλύτερες διαδρομές στην εκπαίδευση και να καταλάβουν υψηλότερες θέσεις στην επαγγελματική ιεραρχία δεν αποτελεί απόδειξη αυτού του ρόλου. Η διαφορά οφείλεται κυρίως στη σημαντικά διαφορετική κοινωνική φυσιογνωμία του πληθυσμού των περιοχών αυτών και όχι σε καθεαυτού χαρακτηριστικά του χώρου.

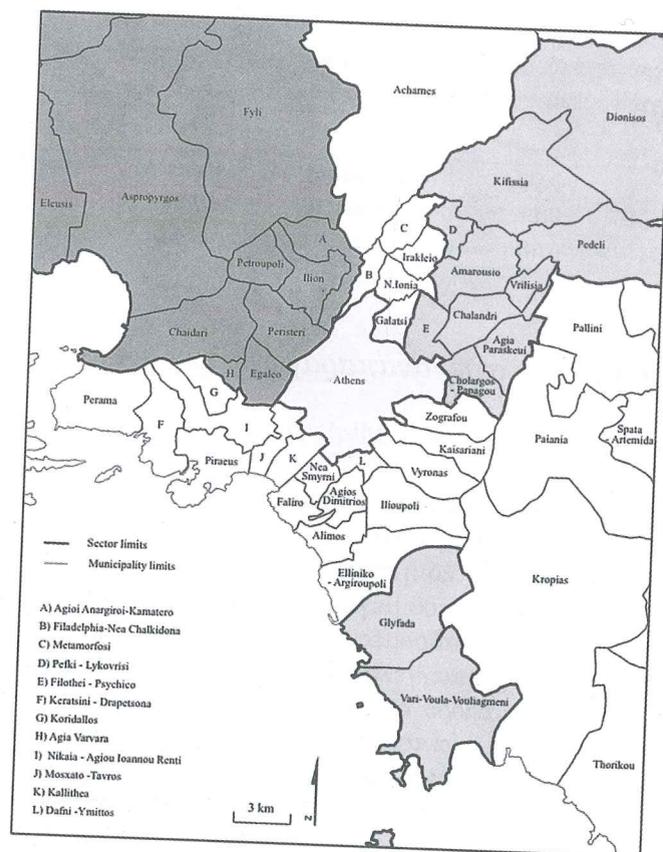
Τα χαρακτηριστικά του χώρου, πέρα δηλαδή από τα χαρακτηριστικά του άμεσου (οικογενειακού) κοινωνικού περιβάλλοντος από το οποίο

προέρχονται οι νέοι/ες, αφορούν τρεις βασικές παραμέτρους (Buck, 2001· Atkinson & Kintrea 2001· Lupton, 2003):

- 1) Τη συνολική κοινωνική φυσιογνωμία της γειτονιάς, η οποία διαφοροποιεί τα κοινωνικά πρότυπα (role models) και την κοινωνική σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού των τοπικών σχολείων.
- 2) Το επίπεδο των τοπικών κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών, με προεξάρχουσα την ποιότητα των τοπικών σχολείων.
- 3) Την εικόνα της γειτονιάς που μπορεί να κυμαίνεται από τον στιγματισμό ως την αίσθηση ότι πρόκειται για γειτονιά-πρότυπο.

Χάρτης 7.1

Δήμοι που επελέγησαν για την ομάδα των βορείων και νοτίων προαστίων και των δυτικών προαστίων

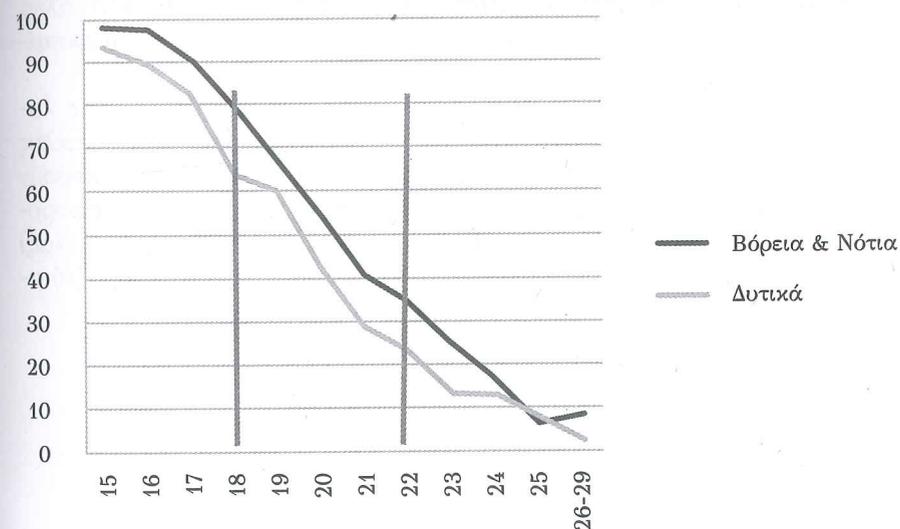


Τα δεδομένα των Απογραφών Πληθυσμού δεν επαρκούν για μια ικανοποιητική αξιολόγηση του ρόλου του χώρου – ή της επίδρασης της γειτονιάς (neighbourhood effect) όπως αναφέρεται στη σχετική συζήτηση. Αυτό που επιχειρούμε στη συνέχεια είναι μια αδρή προσέγγιση της επίδρασης της γειτονιάς μέσω της αναζήτησης των ενδεχομένως σημαντικών διαφορών μεταξύ νέων που προέρχονται από ίδιο κοινωνικοεπαγγελματικό περιβάλλον, αλλά κατοικούν σε γειτονίες με σημαντικά διαφορετική κοινωνική φυσιογνωμία. Οι δείκτες που χρησιμοποιούμε είναι το μήκος των εκπαιδευτικών διαδρομών και η ανεργία. Από τον χώρο της πόλης επιλέγονται δύο ομάδες Δήμων (βόρεια και νότια προάστια, από τη μία πλευρά, και δυτικά προάστια από την άλλη).

Οι διαφορές που παρατηρούμε στο μήκος των εκπαιδευτικών διαδρομών των νέων που προέρχονται από γονείς νομικού επαγγέλματος και ζουν είτε στην ομάδα των βορείων και νοτίων προαστίων είτε των δυτικών προαστίων είναι πολύ περιορισμένες. Αντίθετα, όταν οι νέοι προέρχονται από γονείς πωλητές σε καταστήματα ή από ανειδίκευτους εργάτες στη βιομηχανία ή στις κατασκευές, το μήκος της εκπαιδευτικής διαδρομής είναι μεγαλύτερο για τους πρώτους.

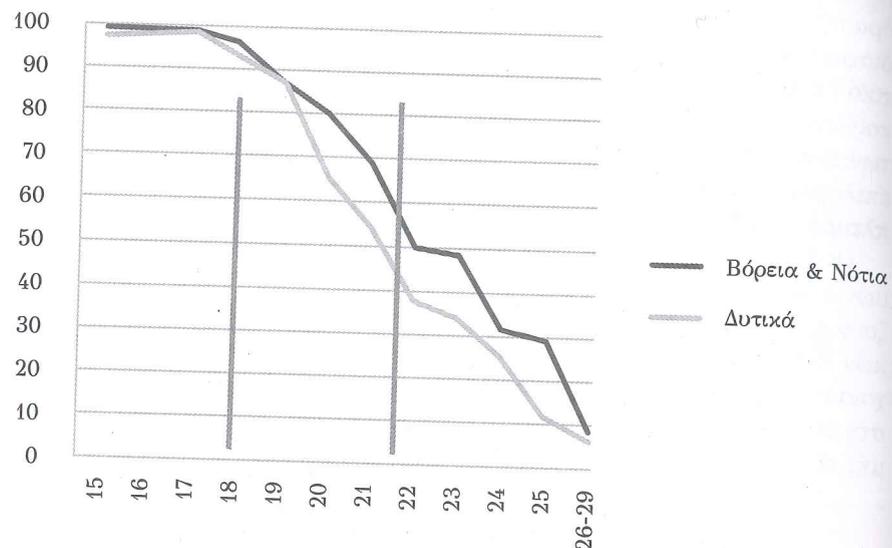
Γράφημα 7.33

Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά ηλικία με πρόσωπο αναφοράς του νοικοκυριού πωλητή σε κατάσταση και ανάλογα με την περιοχή κατοικίας στην Αθήνα (2001)



Γράφημα 7.34

Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά ηλικία με πρόσωπο αναφοράς του νοικοκυριού πωλητή σε κατάστημα και ανάλογα με την περιοχή κατοικίας στην Αθήνα (2011)

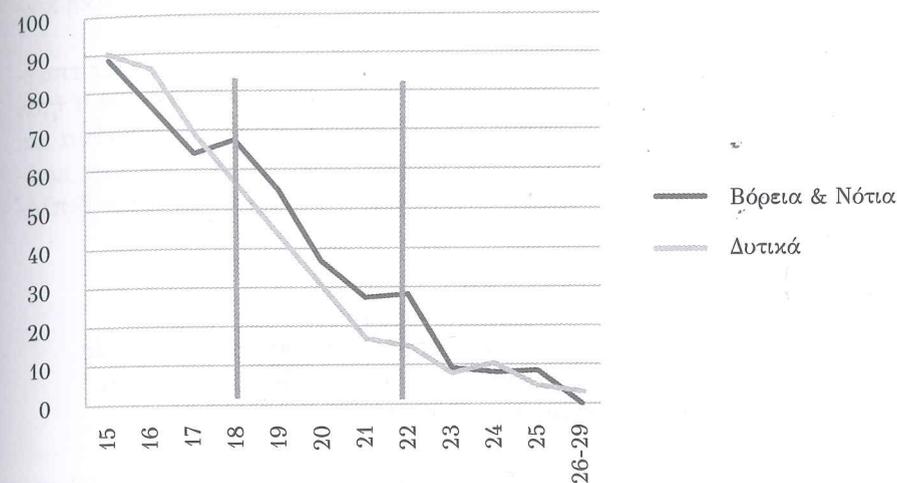


Οι γόνιμοι πωλητών σε καταστήματα εμφανίζονται να διανύουν μεγαλύτερες διαδρομές στην εκπαίδευση όταν ζουν στα βόρεια ή νότια προάστια, σε σύγκριση με τα δυτικά. Η ψαλίδα κλείνει μεταξύ 2001 και 2011, αλλά κυρίως ως προς τις ηλικίες που παραπέμπουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ η διαφορά παραμένει στις μεγαλύτερες.

Για τους γόνιμους ανεκδιέκτου εργάτη στη βιομηχανία και στις κατασκευές παρουσιάζεται, αντίθετα, μείωση της διαφοράς προς το τέλος του διαστήματος ηλικιών 18-22. Οι εναλλακτικές υποθέσεις που μπορούν να γίνουν και στις δύο περιπτώσεις (επίδραση της γειτονιάς ή διαφοροποίηση της ίδιας επαγγελματικής θέσης ανάλογα με τον τόπο κατοικίας) χρειάζονται αναλυτικότερη διερεύνηση για να υποστηριχθούν με αξιόπιστο τρόπο.

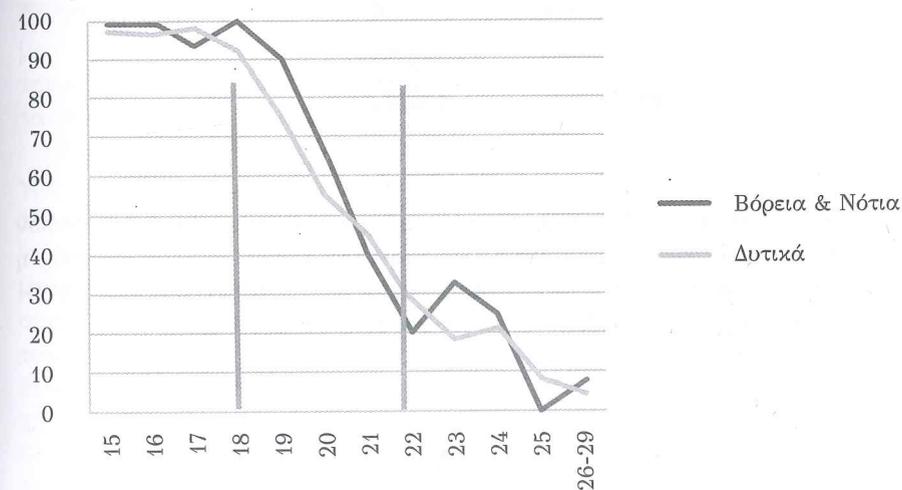
Γράφημα 7.35

Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά ηλικία με πρόσωπο αναφοράς του νοικοκυριού ανεκδιέκτου εργάτη στη βιομηχανία ή στις κατασκευές και ανάλογα με την περιοχή κατοικίας στην Αθήνα (2001)



Γράφημα 7.36

Ποσοστό νέων 15-29 ετών στην εκπαίδευση ανά ηλικία με πρόσωπο αναφοράς του νοικοκυριού ανεκδιέκτου εργάτη στη βιομηχανία ή στις κατασκευές και ανάλογα με την περιοχή κατοικίας στην Αθήνα (2011)



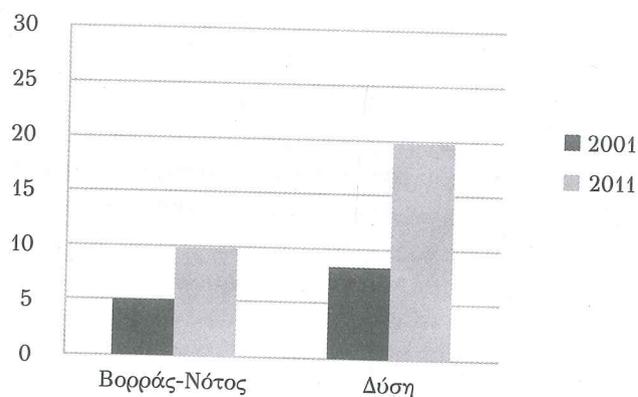
2. Επίδραση της γειτονιάς και ανεργία

Η ανεργία αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 2001 και 2011 σε όλη την Αττική. Ωστόσο, το εύρος με το οποίο πλήττει τους νέους/ες από ίδιο κοινωνικοεπαγγελματικό περιβάλλον που ζουν σε γειτονιές με διαφορετική κοινωνική φυσιογνωμία παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις.

Για τους γόνους οικογενειών που χαρακτηρίζονται από υψηλές επαγγελματικές θέσεις (μηχανικοί, νομικοί και γιατροί) η ανεργία το 2001 ήταν ήδη μεγαλύτερη για όσους έμεναν στα δυτικά σε σχέση με τα βόρεια και νότια προάστια. Το 2011, όμως, η αύξηση ήταν μεγαλύτερη για τους πρώτους, με αποτέλεσμα η ψαλίδα να ανοίξει και οι πρώτοι να έχουν διπλάσιο ποσοστό ανεργίας από τους δεύτερους.

Γράφημα 7.37

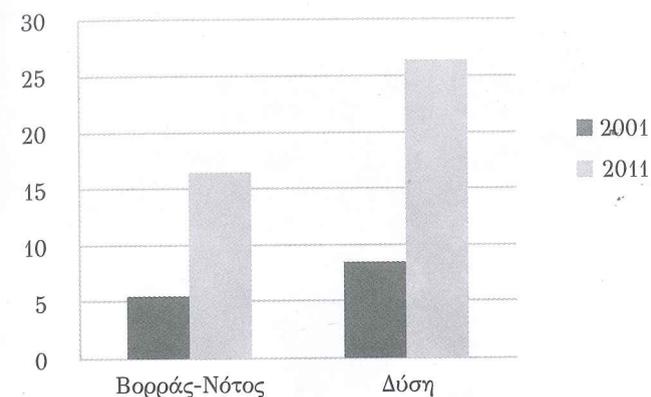
Ποσοστό ανέργων νέων 22-34 ετών με πρόσωπο αναφοράς του νοικοκυριού μηχανικό, νομικό ή γιατρό και ανάλογα με την περιοχή κατοικίας στην Αθήνα



Ανάλογη εικόνα παρουσιάζεται για τους γόνους ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία και στις κατασκευές, με τη διαφορά ότι για αυτούς η αύξηση της ανεργίας ήταν πολύ μεγαλύτερη από ό,τι για τους προηγούμενους, είτε έμεναν στα βόρεια και νότια είτε στα δυτικά προάστια.

Γράφημα 7.38

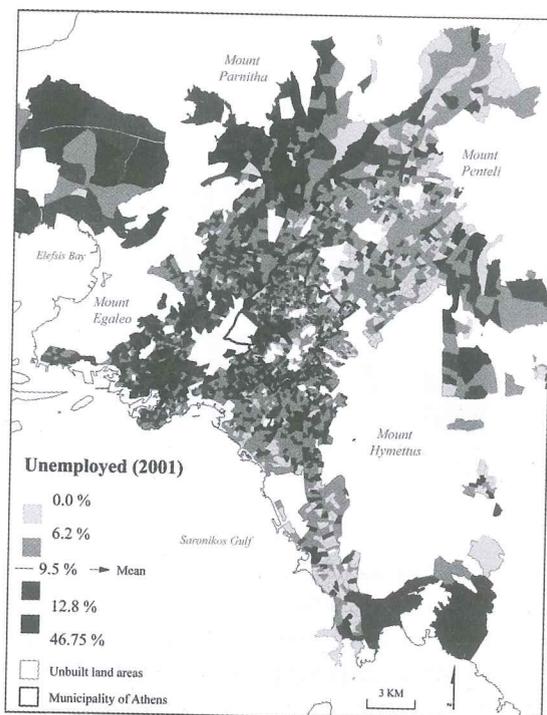
Ποσοστό ανέργων νέων 22-34 ετών με πρόσωπο αναφοράς του νοικοκυριού ανειδίκευτο εργάτη στη βιομηχανία ή στις κατασκευές και ανάλογα με την περιοχή κατοικίας στην Αθήνα



Διαφορετική εικόνα παρουσιάζεται για τους γόνους ενδιάμεσων επαγγελματικών θέσεων – με ενδεικτική κατηγορία τους πωλητές σε καταστήματα. Το ποσοστό ανεργίας στην περίπτωση αυτή παρουσιάζεται παρόμοιο στις δύο ευρείες περιοχές κατοικίας, τόσο στην αρχή όσο και στο τέλος της δεκαετίας. Το εύρημα αυτό μοιάζει αντίθετο με τη διαφορά που εντοπίσαμε για τους ίδιους νέους όσον αφορά το μήκος της εκπαιδευτικής διαδρομής και αποτελεί αντένδειξη για την υπόθεση της συστηματικής διαφοροποίησης της επαγγελματικής αυτής κατηγορίας ως προς την κοινωνική της θέση ανάλογα με την περιοχή κατοικίας. Επιβεβαιώνεται η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση.

Ένα συνολικότερο εύρημα που προσφέρουν τα δεδομένα των Απογραφών Πληθυσμού, όσον αφορά την ανεργία στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας, είναι ότι, εκτός της σημαντικής της αύξησης, η ανεργία συγκεντρώθηκε με εντυπωσιακό τρόπο σε περιοχές όπου συναντώνται οι χαμηλότερες κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες. Έτσι, και οι δείκτες συσχέτισης της χωρικής κατανομής του ποσοστού της ανεργίας με την κατανομή του ποσοστού των υψηλών επαγγελματικών κατηγοριών (διευθυντικά στελέχη και επαγγελματίες) από $-0,46$ το 2001 έφθασε $-0,75$ το 2011, ενώ για τις χαμηλές επαγγελματικές κατηγορίες (ανειδίκευτοι) οι δείκτες ήταν αντίστοιχα $0,23$ και $0,59$ (Maloutas, υπό δημοσίευση 2015). Μέσα σε μια δεκαετία, δηλαδή, η χωρική κατανομή της ανεργίας έγινε

Χάρτης 7.2
Ποσοστό ανεργίας ανά Απογραφικό Τομέα στην Αττική (2001)



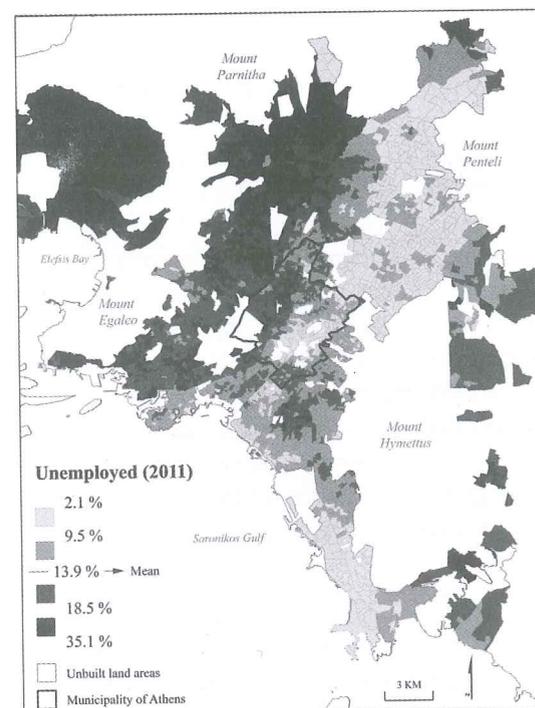
πολύ πιο όμοια με την κατανομή των χαμηλών επαγγελματικών κατηγοριών και πολύ πιο ανόμοια με εκείνη των υψηλών.

Συνοψίζοντας τα ευρήματα, όσον αφορά τον ρόλο του χώρου (επίδραση της γειτονιάς), σημειώνουμε ότι παρατηρούνται μικρές διαφορές μεταξύ νέων που προέρχονται από οικογένειες νομικών, αναφορικά με τη διάρκεια εκπαίδευσης, όταν ζουν στα βόρεια και νότια, σε σύγκριση με τα δυτικά προάστια. Αξιοσημείωτες διαφορές εμφανίζονται για τους νέους από μεσαία και χαμηλά κοινωνικοεπαγγελματικά περιβάλλοντα, οι οποίες ωστόσο μειώνονται μέσα στη δεκαετία 2001-2011.

Η ανεργία, αντίθετα, χαρακτηρίζεται από σαφέστερες κοινωνικές και χωρικές διαφοροποιήσεις: αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 2001 και 2011 και, ταυτόχρονα, έγινε κοινωνικά πιο άνιση και χωρικά πιο συγκεντρωμένη.

Ο ρόλος του χώρου, με την έννοια που ορίσαμε προηγουμένως, παραμένει σε πολύ μεγάλο βαθμό προς διερεύνηση.

Χάρτης 7.3
Ποσοστό ανεργίας ανά Απογραφικό Τομέα στην Αττική (2011)



Αναπαραγωγή της ανισότητας μέσω των σχημάτων διαγενεακής αναπαραγωγής των επαγγελματιών

1. Παραδείγματα διαγενεακής μετάβασης μεταξύ επαγγελματικών κατηγοριών

Τα δεδομένα των Απογραφών Πληθυσμού επιτρέπουν τη σύσχετιση του επαγγέλματος των νέων με εκείνο του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού τους, όταν παραμένουν στο γονεϊκό τους νοικοκυριό.

Οι πίνακες που ακολουθούν καταγράφουν τις συνηθέστερες επαγγελματικές ομάδες στις οποίες εντάσσονται οι νέοι άνδρες και οι νέες γυναίκες όταν προέρχονται από συγκεκριμένα κοινωνικοεπαγγελματικά περιβάλλοντα.

Οι επαγγελματικές κατηγορίες προσώπου αναφοράς του γονεϊκού νοικοκυριού που επιλέξαμε ενδεικτικά είναι οι ακόλουθες: νομικοί, καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, πωλητές σε καταστήματα, τεχνίτες οικοδομικών έργων και ανειδίκευτοι εργάτες στη βιομηχανία και στις κατασκευές.

Οι πίνακες αναφέρουν τις αναλυτικές κατηγορίες επαγγέλματος στις οποίες εντάσσονται οι νέοι 22-34 ετών με τη συγκεκριμένη κοινωνικοεπαγγελματική καταγωγή (στήλη 1), το ποσοστό του συνόλου των νέων αυτών που εντάσσεται σε κάθε κατηγορία (στήλη 2) και τις πιθανότητες ένας νέος/μία νέα να ενταχθεί στη συγκεκριμένη επαγγελματική κατηγορία (στήλη 3), που αποτελεί το πηλίκο της διαίρεσης του ποσοστού της στήλης 2 με το ποσοστό της ίδιας επαγγελματικής κατηγορίας στο σύνολο του πληθυσμού της ίδιας ηλικιακής ομάδας. Στους πίνακες αυτούς έχουν συμπεριληφθεί μόνο οι επαγγελματικές κατηγορίες των νέων για τις οποίες οι πιθανότητες πρόσβασης, για όσους προέρχονται από το συγκεκριμένο κοινωνικοεπαγγελματικό περιβάλλον, είναι 150% και άνω των πιθανοτήτων για τον μέσο όρο όλων των νέων της ίδιας ηλικίας.

Στους πίνακες που ακολουθούν οι υψηλές επαγγελματικές κατηγορίες χαρακτηρίζονται με ○, οι ενδιάμεσες με ◐, οι κατηγορίες τεχνικών επαγγελμάτων με ◑ και εκείνες των ανειδίκευτων με ◒.

Πίνακας 7.2

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (άνδρες)
σε νοικοκυριά νομικών (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
○ (2612) Δικαστές	1,1	65,9
○ (2611) Δικηγόροι	40,9	50,4
○ (2212) Ειδικοί ιατροί	1,2	3,9
○ (2642) Δημοσιογράφοι	1,6	2,7
○ (2631) Οικονομολόγοι	1,1	2,5
○ (2142) Πολιτικοί μηχανικοί	1,2	2,4
○ (2330) Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	1,2	2,2

○ (2144) Μηχανολόγοι μηχανικοί	1,6	1,9
○ (3411) Επαγγελματίες του νομικού τομέα και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	1,2	14,1
○ (3343) Γραμματείς ανώτερων διοικητικών και διευθυντικών στελεχών	52,2	1,8
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά νομικών	-	41,7

Πίνακας 7.3

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (γυναίκες)
σε νοικοκυριά νομικών (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
○ (2619) Επαγγελματίες του νομικού κλάδου π.δ.κ.α.	1,1	58,0
○ (2612) Δικαστές	1,0	23,5
○ (2611) Δικηγόροι	43,4	19,0
○ (2320) Καθηγητές επαγγελματικής εκπαίδευσης	0,8	5,3
○ (2432) Επαγγελματίες δημοσίων σχέσεων	1,3	3,0
○ (2212) Ειδικοί ιατροί	1,0	2,4
○ (2642) Δημοσιογράφοι	1,7	2,2
○ (2211) Ιατροί γενικής ιατρικής	0,8	2,0
○ (2634) Ψυχολόγοι	1,0	1,9
○ (2330) Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	3,2	1,8
○ (3342) Γραμματείς νομικών γραφείων	0,8	5,3

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
○ (3411) Επαγγελματίες του νομικού τομέα και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	0,6	4,0
○ (3311) Μεσίτες χρηματιστηριακών και άλλων αξιών	0,6	2,4
○ (3423) Γυμναστές, καθηγητές και επικεφαλής ψυχαγωγικών προγραμμάτων και προγραμμάτων σωματικής αγωγής	0,6	1,6
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά νομικών	57,9	16,3

Πίνακας 7.4

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά καθηγητών μέσης εκπαίδευσης (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
○ (2330) Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	8,2	14,3
○ (2310) Διδακτικό προσωπικό ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων	1,1	5,4
○ (2161) Αρχιτέκτονες κτιρίων	1,0	4,6
○ (2151) Ηλεκτρολόγοι μηχανικοί	1,0	4,2
○ (2611) Δικηγόροι	3,2	4,0
○ (2512) Σχεδιαστές λογισμικού	1,1	3,3
○ (2142) Πολιτικοί μηχανικοί	1,6	3,1
○ (2514) Προγραμματιστές εφαρμογών	3,5	2,9
○ (2652) Μουσικοί, τραγουδιστές και συνθέτες	1,0	2,3

○ (4227) Υπάλληλοι διεξαγωγής ερευνών και έρευνας αγοράς	0,8	5,3
○ (0110) Αξιωματικοί Ενόπλων Δυνάμεων	1,8	3,9
○ (4223) Χειριστές τηλεφωνικών κέντρων	2,1	2,9
○ (3313) Επαγγελματίες του λογιστικού κλάδου	2,4	2,4
○ (3423) Γυμναστές, καθηγητές και επικεφαλής ψυχαγωγικών προγραμμάτων και προγραμμάτων σωματικής αγωγής	0,8	2,3
○ (4311) Βοηθοί λογιστήριου και υπάλληλοι που τηρούν λογιστικά βιβλία	0,8	2,0
○ (3312) Υπεύθυνοι δανείων και πιστώσεων	1,6	1,8
○ (3521) Τεχνικοί ραδιοτηλεόρασης και οπτικοακουστικών εφαρμογών	0,8	1,8
○ (4120) Γράμματαις (γενικών καθηκόντων)	1,3	1,6
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά καθηγητών μέσης εκπαίδευσης	34,1	5,8

Πίνακας 7.5

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά καθηγητών μέσης εκπαίδευσης (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
○ (2330) Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	14,7	8,4
○ (2142) Πολιτικοί μηχανικοί	1,4	3,8
○ (2161) Αρχιτέκτονες κτιρίων	2,0	3,4
○ (2262) Φαρμακοποιοί	1,0	3,1

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (2655) Ηθοποιοί	0,6	3,0
<input type="radio"/> (2211) Ιατροί γενικής ιατρικής	1,1	2,8
<input type="radio"/> (2341) Δάσκαλοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	4,3	2,5
<input type="radio"/> (2611) Δικηγόροι	5,7	2,5
<input type="radio"/> (2514) Προγραμματιστές εφαρμογών	1,1	2,3
<input type="radio"/> (2359) Εκπαιδευτικοί π.δ.κ.α.	2,1	2,3
<input type="radio"/> (2212) Ειδικοί ιατροί	0,8	1,9
<input type="radio"/> (2353) Άλλοι καθηγητές γλωσσών	3,3	1,8
<input type="radio"/> (2421) Αναλυτές διοίκησης και οργάνωσης	0,6	1,7
<input type="radio"/> (2642) Δημοσιογράφοι	1,3	1,6
<input type="radio"/> (2631) Οικονομολόγοι	0,8	1,6
<input type="radio"/> (3341) Επόπτες γραφείου	0,6	3,9
<input type="radio"/> (3311) Μεσίτες χρηματιστηριακών και άλλων αξιών	0,8	2,9
<input type="radio"/> (4211) Ταμίες τραπεζών και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	1,6	1,5
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά καθηγητών μέσης εκπαίδευσης	43,8	5,7

Πίνακας 7.6

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά πωλητών σε καταστήματα (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (2631) Οικονομολόγοι	0,3	1,7
<input type="radio"/> (2421) Αναλυτές διοίκησης και οργάνωσης	0,1	2,7
<input type="radio"/> (2431) Επαγγελματίες διαφήμισης και έρευνας αγοράς	0,2	2,1
<input type="radio"/> (3322) Εμπορικοί αντιπρόσωποι	0,4	1,6
<input type="radio"/> (3421) Επαγγελματίες αθλητές, εν γένει	0,3	1,5
<input type="radio"/> (5221) Καταστηματάρχες	8,4	5,4
<input type="radio"/> (5223) Βοηθοί πωλήσεων σε καταστήματα	26,9	3,3
<input type="radio"/> (5222) Υπεύθυνοι καταστημάτων	0,6	2,3
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά πωλητών σε καταστήματα	37,2	3,7

Πίνακας 7.7

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά πωλητών σε καταστήματα (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (5221) Καταστηματάρχες	3,4	4,5
<input type="radio"/> (5223) Βοηθοί πωλήσεων σε καταστήματα	28,6	2,3
<input type="radio"/> (5222) Υπεύθυνοι καταστημάτων	0,7	2,1
<input type="checkbox"/> (7512) Αρτοποιοί, ζαχαροπλάστες	0,5	1,6

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="checkbox"/> (8131) Χειριστές εγκαταστάσεων και μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων	0,1	1,9
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά πωλητών σε καταστήματα	33,3	2,5

Πίνακας 7.8

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά τεχνιτών έργων οικοδομής (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (3434) Αρχιμάγειροι	0,3	1,7
<input type="radio"/> (5246) Υπάλληλοι σίτισης	0,5	1,5
<input type="checkbox"/> (7114) Σκυροκονιαστές (μπετατζήδες), τεχνίτες κατασκευής δαπέδων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	4,2	7,7
<input type="checkbox"/> (7131) Ελαιοχρωματιστές, βαφείς και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	3,7	6,9
<input type="checkbox"/> (7111) Κτίστες κτιρίων	8,8	6,3
<input type="checkbox"/> (7122) Επιστρωτές δαπέδων και επενδυτές τοίχου	1,8	5,8
<input type="checkbox"/> (7115) Ξυλουργοί και μαραγκοί	2,9	5,5
<input type="checkbox"/> (7123) Γυψοτεχνίτες	1,1	5,3
<input type="checkbox"/> (7126) Υδραυλικοί και εγκαταστάτες σωληνώσεων	7,4	4,8
<input type="checkbox"/> (7132) Βαφείς ψεκάσμου και στιλβωτές	0,6	4,7
<input type="checkbox"/> (7125) Τεχνίτες τοποθέτησης υαλοπινάκων	0,4	4,3
<input type="checkbox"/> (7127) Μηχανικοί κλιματιστικών και ψυκτικοί	2,3	2,5

<input type="checkbox"/> (7213) Τεχνίτες κατασκευής, εγκατάστασης και επισκευής ειδών από φύλλα μετάλλων (ελασματουργοί - φανοποιοί)	1,1	1,5
<input type="checkbox"/> (7522) Επιπλοποιοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	0,4	1,5
<input type="checkbox"/> (7411) Ηλεκτρολόγοι κτιρίων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	2,7	1,5
<input type="checkbox"/> (9629) Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες π.δ.κ.α.	0,2	3,5
<input type="checkbox"/> (9313) Εργάτες οικοδομών	1,3	2,2
<input type="checkbox"/> (9312) Εργάτες εργασιών πολιτικού μηχανικού	0,2	2,1
<input type="checkbox"/> (9411) Παρασκευαστές τροφίμων ταχείας εστίασης (fast food)	0,8	1,9
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά τεχνιτών έργων οικοδομής	40,7	5,0

Πίνακας 7.9

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά τεχνιτών έργων οικοδομής (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (2240) Ασκούντες παραϊατρικά επαγγέλματα	0,1	1,8
<input type="radio"/> (5141) Κομμωτές/κομμώτριες	6,1	2,3
<input type="radio"/> (4222) Υπάλληλοι κέντρων πληροφόρησης	0,5	2,1
<input type="radio"/> (5246) Υπάλληλοι σίτισης	0,7	2,0
<input type="radio"/> (5131) Σερβιτόροι εστιατορίων	6,6	1,8
<input type="radio"/> (5142) Αισθητικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	2,7	1,7

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (5223) Βοηθοί πωλήσεων σε καταστήματα	20,1	1,6
<input type="checkbox"/> (7127) Μηχανικοί κλιματιστικών και ψυκτικοί	0,3	7,3
<input type="checkbox"/> (7115) Ξυλουργοί και μαραγκοί	0,2	4,9
<input type="checkbox"/> (7126) Υδραυλικοί και εγκαταστάτες σωληνώσεων	0,2	3,6
<input type="checkbox"/> (7111) Κτίστες κτιρίων	0,3	3,5
<input type="checkbox"/> (7531) Ράφτες, γουνοποιοί και πιλοποιοί	0,1	2,4
<input type="checkbox"/> (7512) Αρτοποιοί, ζαχαροπλάστες	0,6	2,0
<input type="checkbox"/> (7321) Τεχνικοί προεκτύπωσης	0,2	1,5
<input type="checkbox"/> (9510) Πρόσωπα που παρέχουν μικροϋπηρεσίες στον δρόμο και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	0,1	2,0
<input type="checkbox"/> (9621) Αγγελιοφόροι, διανομείς δεμάτων και αχθοφόροι αποσκευών	0,4	2,0
<input type="checkbox"/> (9111) Καθαριστές και βοηθοί οικιών	0,9	1,9
<input type="checkbox"/> (9112) Καθαριστές και βοηθοί γραφείων, ξενοδοχείων και άλλων χώρων	1,1	1,7
<input type="checkbox"/> (9411) Παρασκευαστές τροφίμων ταχείας εστίασης (fast food)	0,3	1,6
<input type="checkbox"/> (9329) Εργάτες μεταποίησης π.δ.κ.α.	0,3	1,6
<input type="checkbox"/> (9412) Βοηθοί μαγειρείων	0,3	1,6
<input type="checkbox"/> (9321) Εργάτες συσκευασίας	0,2	1,5
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά τεχνιτών έργων οικοδομής	42,3	1,9

Πίνακας 7.10

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία και στις κατασκευές (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (5329) Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικής φροντίδας στον τομέα των υπηρεσιών υγείας π.δ.κ.α.	0,5	4,8
<input type="checkbox"/> (8131) Χειριστές εγκαταστάσεων και μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων	0,7	5,7
<input type="checkbox"/> (7123) Γυψοτεχνίτες	0,6	2,9
<input type="checkbox"/> (7212) Συγκολλητές και φλογοκόπτες μετάλλων	0,5	2,8
<input type="checkbox"/> (8342) Χειριστές χωματοργικών και παρόμοιων μηχανημάτων	0,7	2,7
<input type="checkbox"/> (7122) Επιστρωτές δαπέδων και επενδυτές τοίχου	0,7	2,3
<input type="checkbox"/> (7221) Σιδηρουργοί, σφυρηλάτες (βαρειολόγοι) και χειριστές πρέσας κατεργασίας σιδήρου (μορφόπρεσας)	0,9	2,2
<input type="checkbox"/> (7213) Τεχνίτες κατασκευής, εγκατάστασης και επισκευής ειδών από φύλλα μετάλλων (ελασματουργοί - φανοποιοί)	1,3	1,9
<input type="checkbox"/> (7126) Υδραυλικοί και εγκαταστάτες σωληνώσεων	2,6	1,7
<input type="checkbox"/> (7231) Μηχανικοί και επισκευαστές αυτοκινούμενων οχημάτων	2,8	1,6
<input type="checkbox"/> (7127) Μηχανικοί κλιματιστικών και ψυκτικοί	1,4	1,6
<input type="checkbox"/> (7411) Ηλεκτρολόγοι κτιρίων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	2,9	1,5
<input type="checkbox"/> (9313) Εργάτες οικοδομών	9,1	15,9
<input type="checkbox"/> (9329) Εργάτες μεταποίησης π.δ.κ.α.	8,6	12,3

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="checkbox"/> (9321) Εργάτες συσκευασίας	1,6	8,2
<input type="checkbox"/> (9312) Εργάτες εργασιών πολιτικού μηχανικού	0,8	7,3
<input type="checkbox"/> (9211) Εργάτες γεωργίας	0,5	4,0
<input type="checkbox"/> (9333) Φορτοεκφορτωτές	2,1	2,8
<input type="checkbox"/> (9411) Παρασκευαστές τροφίμων ταχείας εστίασης (fast food)	0,8	1,9
<input type="checkbox"/> (6113) Καλλιεργητές κηπευτικών, ανθέων και φυτωρίων	0,9	1,8
<input type="checkbox"/> (9412) Βοηθοί μαγειρείων	0,4	1,8
<input type="checkbox"/> (5211) Πωλητές σε υπαίθριους πάγκους και υπαίθριες αγορές	1,0	1,7
<input type="checkbox"/> (9622) Εργάτες γενικών καθηκόντων	0,8	1,6
<input type="checkbox"/> (9621) Αγγελιαφόροι, διανομείς δεμάτων και αχθοφόροι αποσκευών	2,2	1,5
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (άνδρες) σε νοικοκυριά ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία και στις κατασκευές	44,4	7,2

Πίνακας 7.11

Κύριες επαγγελματικές κατηγορίες νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία και στις κατασκευές (2011)

	%	Πιθανότητες/μ.ό.
<input type="radio"/> (5141) Κομμωτές/κομμώτριες	6,8	2,5
<input type="radio"/> (5120) Μάγειροι	0,8	2,4

<input type="radio"/> (5246) Υπάλληλοι σίτισης	0,8	2,2
<input type="radio"/> (5131) Σερβιτόροι εστιατορίων	7,5	2,1
<input type="radio"/> (3221) Τεχνολόγοι νοσηλευτικής	1,1	1,8
<input type="checkbox"/> (9321) Εργάτες συσκευασίας	2,2	16,1
<input type="checkbox"/> (9329) Εργάτες μεταποίησης π.δ.κ.α.	2,5	13,7
<input type="checkbox"/> (9629) Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες π.δ.κ.α.	0,6	5,1
<input type="checkbox"/> (9334) Εργάτες τοποθέτησης προϊόντων στα ράφια	0,6	3,5
Σύνολο κύριων επαγγελματικών κατηγοριών νέων 22-34 ετών (γυναίκες) σε νοικοκυριά ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία και στις κατασκευές	22,9	4,9

Η παρατήρηση της διαγενεακής επαγγελματικής κινητικότητας στους προηγούμενους πίνακες δείχνει ότι οι πιθανότητες των νέων να γίνουν μέλη συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών σχετίζονται:

- 1) με την ιεραρχική θέση του επαγγέλματος των γονιών τους, την οποία συνήθως αναπαράγουν,
- 2) με το συγκεκριμένο αντικείμενο του επαγγέλματος των γονιών, το οποίο αναπαράγεται σε μεγαλύτερο βαθμό όταν συνεπάγεται σημαντική εξειδίκευση που υποβοηθά τη δημιουργία οικογενειακής παράδοσης.

Οι περισσότερες επαγγελματικές κατηγορίες παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό εσωτερικής (οικογενειακής) αναπαραγωγής χωρίς να υπάρχουν, κατ' ανάγκη, θεσμικά/κανονιστικά εμπόδια στην πρόσβαση των επαγγελματιών αυτών από τρίτους. Το ποσοστό εσωτερικής αναπαραγωγής είναι, σε μεγάλο βαθμό, συναρτημένο με την κοινωνική θέση του επαγγέλματος (οι υψηλές θέσεις εμφανίζουν, κατά κανόνα, υψηλότερα ποσοστά αναπαραγωγής, ακολουθούμενες από τις χαμηλές θέσεις εξειδικευμένης χειρωνακτικής εργασίας).

Ο ακόλουθος πίνακας συνοψίζει την πληροφορία που εμφανίζεται και στους προηγούμενους αναφορικά με το ποσοστό πρόσβασης και την πιθανότητα πρόσβασης στα επαγγέλματα που αποτελούν τις συνηθέστερες

και πιθανότερες επιλογές των νέων 22-34 ετών, ανάλογα με το επάγγελμα του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού από το οποίο προέρχονται.

Πίνακας 7.12

Ποσοστό και πιθανότητες πρόσβασης στις επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες κυρίως προσανατολίζονται οι νέοι/ες 22-34 ετών ανάλογα με το επάγγελμα του προσώπου αναφοράς του νοικοκυριού (2011)

Επάγγελμα προσώπου αναφοράς	Φύλο νέου/ας	Ποσοστό πρόσβασης	Πιθανότητα πρόσβασης
Νομικός	Α	52,2	41,7
Νομικός	Γ	57,9	16,3
Καθηγητής μέσης εκπαίδευσης	Α	34,1	5,8
Καθηγήτρια μέσης εκπαίδευσης	Γ	43,8	5,7
Πωλητής σε κατάστημα	Α	37,2	3,7
Πωλήτρια σε κατάστημα	Γ	33,3	2,5
Τεχνίτης έργων οικοδομής	Α	40,7	5,0
Τεχνίτρια έργων οικοδομής	Γ	42,3	1,9
Ανειδίκευτος εργάτης στη βιομηχανία και στις κατασκευές	Α	44,4	7,2
Ανειδίκευτη εργάτρια στη βιομηχανία και στις κατασκευές	Γ	22,9	4,9

Για τους νέους που προέρχονται από οικογένειες νομικών, ένα ποσοστό περισσότερο από 50% (για τις γυναίκες αγγίζει το 60%) έχει πρόσβαση στις βασικές επιλογές της συγκεκριμένης ομάδας, οι οποίες, στη μεγάλη πλειονότητά τους, σχετίζονται με το νομικό επάγγελμα. Οι πιθανότητες της εν λόγω ομάδας να έχει πρόσβαση στις βασικές αυτές επιλογές είναι εξαιρετικά μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες του μέσου νέου/της μέσης νέας (δηλαδή, η μέση πιθανότητα για κάθε νέο/α ανεξάρτητα από το κοινω-

νοεπαγγελματικό περιβάλλον από το οποίο προέρχεται), ιδιαίτερα για τους άνδρες (πάνω από 40 φορές περισσότερες).

Για όσους/ες προέρχονται από νοικοκυριά καθηγητών μέσης εκπαίδευσης, το ποσοστό πρόσβασης στις βασικές επιλογές της ομάδας τους είναι χαμηλότερο, όπως και οι πιθανότητες πρόσβασης σε σχέση με εκείνες του μέσου νέου/της μέσης νέας. Μια άλλη διαφορά από την προηγούμενη ομάδα είναι η πολύ μικρότερη αναπαραγωγή του οικογενειακού επαγγέλματος, έστω και αν παραμένει πολύ υψηλότερη από την πλειονότητα των υπόλοιπων επαγγελματικών κατηγοριών. Επίσης, στην ομάδα αυτή οι συνήθεις επιλογές των νέων γυναικών τις οδηγούν σε υψηλές επαγγελματικές κατηγορίες σε ποσοστό που υπερβαίνει το 40%, ενώ για τους νέους άνδρες της ίδιας ομάδας το ποσοστό είναι περίπου το μισό.

Οι νέοι/ες που προέρχονται από οικογένειες πωλητών σε καταστήματα παρουσιάζουν τα χαμηλότερα ποσοστά πρόσβασης στις βασικές επιλογές της ομάδας (οι οποίες, σε μεγάλο βαθμό, είναι άμεσα συναφείς με το επάγγελμα του πωλητή). Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ευρεία διασπορά σε μεγάλο αριθμό άλλων επαγγελματικών κατηγοριών για περισσότερους από το 60% των νέων αυτής της ομάδας.

Για τις δύο τελευταίες ομάδες νέων, που προέρχονται από οικογένειες χειρωνακτών, το ποσοστό πρόσβασης στις βασικές επιλογές της ομάδας (οι οποίες και πάλι σχετίζονται άμεσα με το κοινωνικοεπαγγελματικό περιβάλλον προέλευσης) αυξάνεται, κυρίως για τους άνδρες. Τα επαγγέλματα προέλευσης είναι αλήθεια ότι ανδροκρατούνται και η αναπαραγωγή τους από τις νέες γυναίκες της ομάδας δεν είναι εύκολη. Έτσι, η πορεία των νέων αυτών γυναικών παρουσιάζεται ανοδική προς την ευρεία ομάδα των ενδιάμεσων επαγγελματικών κατηγοριών. Ωστόσο, μια προσεκτικότερη παρατήρηση των επαγγελματικών κατηγοριών στις οποίες έχουν συνήθως πρόσβαση οι νέες αυτές γυναίκες δείχνει ότι συγκεντρώνονται κυρίως σε χαμηλές κατηγορίες της παροχής υπηρεσιών (κομμώτριες, σερβιτόρες, αισθητικοί). Βάσει αυτών των παρατηρήσεων, η γενική διαπίστωση μιας ανοδικότερης επαγγελματικής πορείας των νέων γυναικών, σε σχέση με τους νέους άνδρες, είναι, ενδεχομένως, σε μεγάλο βαθμό πλασματική.

Επίλογος

Η ανιχνευτική διερεύνηση της κοινωνικής αναπαραγωγής με τη χρήση των δεδομένων των δύο τελευταίων Απογραφών Πληθυσμού οδήγησε στα βασικά συμπεράσματα που, πολύ συνοπτικά, διατυπώνονται παρακάτω:

- Οι διαδρομές στην εκπαίδευση επιμηκύνονται, αλλά αυτό δεν συνεπάγεται μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων.
- Η επιμήκυνσή τους αφορά όλους, συμπεριλαμβανομένων και των νέων μεταναστών. Περισσότερη εκπαίδευση διαχέεται κοινωνικά, κάτι το οποίο, καταρχάς, μοιάζει να οδηγεί λογικά σε μείωση των ανισοτήτων που τροφοδοτούνται από τα άνισα εκπαιδευτικά εφόδια.
- Παρά την επιμήκυνση και την κοινωνική διάχυση της εκπαίδευσης, οι ανισότητες παραμένουν, ιδιαίτερα στις ηλικίες πέραν του δευτεροβάθμιου επιπέδου της, και είναι περισσότερο αυξημένες σε εκείνες που αντιστοιχούν στο τέλος των σπουδών στο τριτοβάθμιο επίπεδο και στις μεταπτυχιακές σπουδές. Η επιμήκυνση των εκπαιδευτικών διαδρομών δεν φαίνεται, συνεπώς, να αγγίζει τις βαθμίδες εκείνες που αποτελούν διακύβευμα για την πρόσβαση στις επίζητες θέσεις στην αγορά εργασίας. Περιορίζεται ουσιαστικά στην ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κάτι που αποτελεί όλο και περισσότερο απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να μην καταλήξει κανείς σε αποκλεισμό από τις περισσότερες θέσεις στην αγορά εργασίας, αλλά δεν λειτουργεί ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, αφού αποτελεί κεκτημένο από τη συντριπτική πλειονότητα των ατόμων της ίδιας ηλικιακής ομάδας.
- Η διαφορά υπέρ των γυναικών, όσον αφορά το μήκος των διαδρομών εκπαίδευσης, διευρύνεται το 2011, κάτι που οφείλεται σε σειρά παραγόντων μεταξύ των οποίων και η στενότητα και η ποιότητα θέσεων στις κατηγορίες χειρωνακτικής εργασίας για τις γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες.
- Η απασχόληση γίνεται σπανιότερος πόρος με την αλματώδη αύξηση της ανεργίας στο τέλος της δεκαετίας, γεγονός που δημιουργεί προϋποθέσεις αύξησης των ανισοτήτων.
- Η πρόσβαση στην απασχόληση γίνεται κοινωνικά πιο άνιση, όπως προκύπτει από την αύξηση των συντελεστών συσχέτισης μεταξύ ανεργίας και χαμηλότερων επαγγελματικών θέσεων.
- Η αυξητική επίδραση της ανεργίας στην ανισότητα προκύπτει και από την αξιοσημείωτη χωρική συγκέντρωση της αύξησής της κατά τη δεκαετία του 2000 στις περιοχές όπου συγκεντρώνονται οι χαμηλότερες επαγγελματικές κατηγορίες.
- Η σύγκριση των πιθανοτήτων αναπαραγωγής μιας σειράς ενδεικτικών επαγγελματικών κατηγοριών μεταξύ 2001 και 2011 δείχνει ελαφρά μείωση των άνισων πιθανοτήτων υπέρ των υψηλότερων και κατά

των χαμηλότερων κατηγοριών, με εκείνες των ενδιάμεσων να μένουν σταθερές. Οι μικρές αυτές μειώσεις ενδέχεται να οφείλονται απλώς:

- Στην αύξηση του ποσοστού των υψηλότερων και στη μείωση εκείνου των χαμηλότερων κατηγοριών κατά τη δεκαετία του 2000.
- Στην αλλαγή του περιεχομένου των ευρέων ιεραρχικών ομάδων στις οποίες ταξινομούνται οι επαγγελματικές κατηγορίες από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας που χρησιμοποιήσαμε, κάτι που συνέτεινε ακόμη περισσότερο στην αύξηση του ποσοστού των υψηλότερων και στη μείωση εκείνου των χαμηλότερων ομάδων.
- Η αποτύπωση συγκεκριμένων σχημάτων αναπαραγωγής επιλεγμένων επαγγελματικών κατηγοριών έδειξε ότι τα επαγγέλματα των γονέων οδηγούν σε ένα εύρος πιθανών επιλογών για τους νέους/τις νέες, όσον αφορά τόσο την επαγγελματική ιεραρχία όσο και το περιεχόμενο, μέσα στο οποίο εγγράφονται οι περισσότερες διαγενεακές διαδρομές. Με την έννοια αυτή, η διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα προσδιορίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από το γονικό επάγγελμα.

Βιβλιογραφία

- Allen, J., Barlow, J., Leal, J., Maloutas, T. & Padovani, L. (2004). *Housing and welfare in Southern Europe*. Oxford: Blackwell.
- Atkinson, R. & Kintrea, K. (2001). «Disentangling area effects: Evidence from deprived and non-deprived neighbourhoods», *Urban Studies*, 38(12): 2277-2298.
- Ball, S. (2003). *Class strategies and the education market. The middle classes and social advantage*. London: RoutledgeFalmer.
- Bosetti, L. (2004). «Determinants of school choice: understanding how parents choose elementary schools in Alberta», *Journal of Education Policy*, 19(4): 387-405.
- Buck, N. (2001). «Identifying neighbourhood effects on social exclusion», *Urban Studies*, 38(1): 2251-2275.
- Butler, T. & Robson, G. (2003). «Plotting the Middle Classes: Gentrification and Circuits of Education in London», *Housing Studies*, 18(1): 5-28.
- Butler, T. & van Zanten, A. (2007). «School choice: a European perspective», *Journal of Education Policy*, 22(1): 1-5.
- Denessen, E., Driessena, G. & Slegers, P. (2005). «Segregation by choice? A study of group specific reasons for school choice», *Journal of Education Policy*, 20(3): 347-368.
- Dronkers, J., Felouzis, G. & van Zanten, A. (2010). «Education markets and school choice», *Educational Research and Evaluation*, 16(2): 99-105.

- Dubet, F., Duru-Bellat, M. & Vêrétoùt, A. (2010). *Les sociétés et leur école. Emprise du diplôme et cohésion sociale*. Paris : Seuil.
- Duru-Bellat, M. (2006). *L'inflation scolaire. Les désillusions de la méritocratie*. Paris: Seuil.
- Duru-Bellat, M. (2009). *Le mérite contre la justice*. Paris: Presses de Sciences Po.
- ΕΛΣΤΑΤ-ΕΚΚΕ (υπό δημοσίευση 2015). *Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2011. Διαδικτυακή εφαρμογή πρόσβασης, επεξεργασίας και χαρτογράφησης των δεδομένων των Απογραφών Πληθυσμού της ΕΛΣΤΑΤ*.
- Felouzis, G. (2009). «Systèmes éducatifs et inégalités scolaires: une perspective internationale», *Sociologies* [En ligne], *Théories et recherches*, mis en ligne le 5 novembre 2009, consulté le 03 mars 2013. URL: <http://sociologies.revues.org/2977>
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Goldthorpe, J. (1980). *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- Hamnett, C. (1996). «Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes», *Urban Studies*, 33: 1407-1430.
- Hamnett, C. (2003). *Unequal city. London in the global arena*. London: Routledge.
- Θάνος, Θ. (2010). *Κοινωνιολογία των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση*. Αθήνα: νήσος.
- Θάνος, Θ. (2012). *Εκπαίδευση και Κοινωνική Αναπαραγωγή στη Μεταπολεμική Ελλάδα (1950-2010). Ο Ρόλος της Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη.
- Kandyli, G., Maloutas, T. & Sayas, J. (2012). «Immigration, inequality and diversity: socio-ethnic hierarchy and spatial organization in Athens, Greece», *European Urban and Regional Studies*, 19(3): 267-286.
- Κασωτάκης, Μ. (1996). *Η πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κάτσικας, Κ. & Καβαδίας, Γ. Κ. (1994). *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση. Η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960-1994)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ. (1995). *Κοινωνιολογική Ανάλυση της Ελληνικής Εκπαίδευσης. Οι Εισαγωγικές Εξετάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Λαμπίρη-Δημάκη, Ι. (1974). *Για μια ελληνική κοινωνιολογία της εκπαίδευσης* (τόμ. 2). Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Lupton, R. (2003). «Neighbourhood Effects»: *Can We Measure Them and Does it Matter?... CASE Paper 73*. London: LSE.
- Μαλούτας, Θ. (2006). «Εκπαιδευτικές στρατηγικές των μεσαίων στρωμάτων και κοινωνικός διαχωρισμός στην Αθήνα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 119Α: 175-209.
- Maloutas, T. (υπό δημοσίευση 2015). «Socioeconomic segregation in Athens at the beginning of the 21st Century». Στο T. Tammaru, S. Marcińczak, M. van Ham & S. Musterd (Επιμ.), *East meets West: New perspectives on socio-economic segregation in European capital cities*. London: Routledge.

- Maloutas, T., Hajiyanni, A., Kapella, A., Spyrellis, S.N. & Valassi, D. (2013). «Education and social reproduction: The impact of social position, school segregation and residential segregation on educational performance in Athens». Στο RC21 (ISA) *Conference on «Resourceful Cities»*, Berlin, Germany, 29-31 August 2013.
- Merle, P. (2012). *La ségrégation scolaire*. Paris: La Découverte.
- Moore, R. (2004). *Education and society. Issues and explanations in the sociology of education*. Cambridge: Polity.
- Oberti, M. (2005). «Différentiation sociale et scolaire du territoire: inégalités et configurations locales», *Sociétés Contemporaines*, 59/60: 13-42.
- Oberti, M., Prétéceille, E. & Rivière, C. (2012). *Les effets de l'assouplissement de la carte scolaire dans la banlieue parisienne*. Paris: Osc-Sciences-po (rapport de recherche).
- Oria, A., Cardini, A., Stamou, E., Kolokitha, M., Vertigan, S., Ball, S. & Flores-Moreno, C. (2007). «Urban education, the middle classes and their dilemma of school choice», *Journal of Education Policy*, 22(1): 91-105.
- Panayotopoulos, N. (2000). «Oppositions sociales et oppositions scolaires: Le cas du système d'enseignement supérieur grec», *Regards Sociologiques*, 19: 57-74.
- Power, S., Edwards, T., Whitty, G. & Wigfall, V. (2003). *Education and the middle class*. Buckingham: Open University Press.
- Preteceille, E. (1995). «Division sociale de l'espace et globalisation», *Sociétés Contemporaines*, 22/23: 33-68.
- Raveaud, M. & van Zanten, A. (2007). «Choosing the local school: middle class parents' values and social and ethnic mix in London and Paris», *Journal of Education Policy*, 22(1): 107-124.
- Reay, D., Crozier, G. & James, D. (2011). *White Middle Class Identities and Urban Schooling*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Riddell, R. (2005). «Government policy, stratification and urban schools: a commentary on the Five-year Strategy for Children and Learners», *Journal of Education Policy*, 20(2): 237-241.
- Sassen, S. (1991). *The global city*. Princeton: Princeton University Press.
- Seppänen, P. (2003). «Patterns of "public-school markets" in the Finnish comprehensive school from a comparative perspective», *Journal of Education Policy*, 18(5): 513-531.
- Σιάνου-Κύργιου, Ε. (2006). *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες. Η μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Ανώτατη Εκπαίδευση (1997-2004)*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Sianou-Kyrgiou, E. (2008). «Social class and access to higher education in Greece: supportive preparation lessons and success in national exams», *International Studies in Sociology of Education*, 18(3-4): 173-183.
- van Zanten, A. (2001). *L'école de la périphérie. Scolarité et ségrégation en banlieue*. Paris: Presses Universitaires de France.
- van Zanten, A. (2009). *Choisir son école. Stratégies familiales et médiations locales*. Paris: Presses Universitaires de France.

Χατζηγιάννη, Α. & Βαλάση, Δ. (2009). «Ανώτατη εκπαίδευση και αναπαγωγική των διακρίσεων: Η “μικρή και η μεγάλη πόρτα” στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση». Στο Θ. Μαλούτας, Δ. Εμμανουήλ, Ε. Ζακοπούλου, Ρ. Καυταντζόγλου & Α. Χατζηγιάννη (Επιμ.), *Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και ανισότητες στην Αθήνα του 21ου αιώνα*, σ. 207-245. Αθήνα: ΕΚΚΕ, Μελέτες - Έρευνες ΕΚΚΕ, 9.

Θεόδωρος Θάνος*, Ευθύμιος Τόλιος**

8. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ¹

Εισαγωγή

ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ και γενικότερα στην εκπαιδευτική τροχιά του παιδιού αλληλεπιδρούν διάφοροι παράγοντες. Σύμφωνα με τις θεωρίες της συγκρουσιακής προσέγγισης, σημαντικότερος από αυτούς θεωρείται η κοινωνική προέλευση της οικογένειας του παιδιού.

Η οικογένεια χρησιμοποιεί μια σειρά από πρακτικές οι οποίες επηρεάζουν την ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Οι πρακτικές αυτές διαφοροποιούνται μεταξύ των οικογενειών, ανάλογα με την κοινωνική τους ένταξη.

Οι πρακτικές των γονέων που επηρεάζουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού είναι, κυρίως, μη συστηματικές, ενταγμένες στην καθημερινότητα. Η επίδραση γίνεται με τρόπο «ασυνείδητο» - «φυσικό», με αποτέλεσμα να εμφανίζεται ως «βιολογική» επίδραση. Το νόημα του όρου *πρακτικές* εξαρτάται από τη θεωρητική προσέγγιση μέσα στην οποία εντάσσεται. Η θεωρία του πολιτισμικού κεφαλαίου και η έννοια του *habitus*

* Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΝ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

** Υποψήφιος Διδάκτωρ ΠΤΝ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

1. Η παρούσα μελέτη αποτελεί συνέχεια αντίστοιχης μελέτης που αφορούσε νήπια και στην οποία ακολουθήθηκε το ίδιο θεωρητικό πλαίσιο και η ίδια μεθοδολογία (βλ. Θάνος & Τόλιος, 2013).